

banka ve EKONOMİK yorumlar

AYLIK DERGİ

TEMMUZ 1984 • YIL 21 • SAYI 7

FIYATI 200 LİRA

Okutulara Mesajlar /3

Ekonomik Politikaların Bazı
Temel Güçlükleri /5

Prof. Dr. Mustafa A. Ağman

Ekonomik Göstergeler /13

EKONOMİK YORUMLAR /13

Prof. Dr. Kanon Bulutcu

Necdet Durakbaşı

Ali Kocman

Kamal Kurdaş

Plan mı, Piyasa
Ekonomisi mi? /35

Prof. Dr. Ahmet Kulıçbay

Sermaye Piyasası /43

Doc. Dr. Mehmet Şukrú Tekbaş

İsviçre Bankacılığı /49

Dr. İhsan Erson

Ayın Ekonomik Olayları /55

Dr. Yıldırım Kılıç

Yeni Yazılar /61

Doc. Dr. Haluk A. Kocabıllıoğlu

1984 YILININ
BİRİNCİ YARISINDA
TÜRKİYE'NİN EKONOMİK
DURUMUNA BAKIŞ

Türkiye'de
bir bankacılık
geleneği
vardır.

OSMANLI BANKASI

üretimden ihracata

tariş, müşteri, ortak yüzbinlerle elele, kuşak kuşak

T **MİLLİ AYDIN BANKASI T.A.Ş.**
TARİŞBANK
"Onurlu Banka"

Adres • Fehiye Sok. Bulvarı 122/1
CANKAYA-İZMİR Telex: 53 433 Mab. Tr.
Telefonlar • Genel Müdürlük: 23 64 90 (10 hat)
• Merkez Şube: 14 50 78 - 14 39 46 - 12 08 42

STAMPAN

Selin®

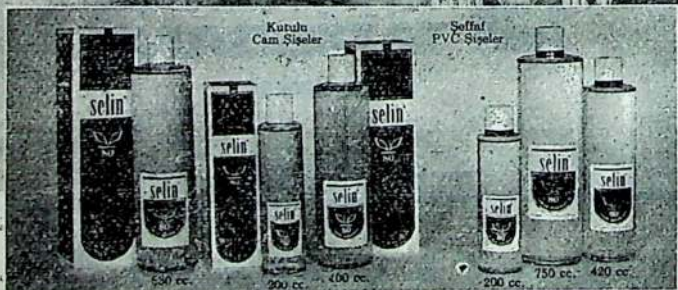
LIMON KOLONYASI

*Doğanın
Saf Damlası...*

Bir yasanti düşeyin... Serinlik ormanında...
Kokular pınarında...
Doğanın kaynağında.

Selin'in her damlasında
bir doğa parçası gizlidir.

banka ve ekonomik yorumlar

Aylık Dergi

Ekonomik ve Sosyal Yayınlar A.Ş.

Adına İmtiyaz Sahibi: Kemal Kurdaş
Yazı İşleri Müdürü: Necdet Durakbaşı

Danışma Kurulu :

Prof. Dr. Asaf Savaş Akat • Dr. Öztin Ak-
güç • Prof. Dr. Erdoğan Alkin • Dr. Or-
han Altın • Prof. Dr. Osman Fikret Arkun
• Prof. Dr. Mustafa A. Aysan • Besim
Baykal • Dr. Metin Berk • Doç. Dr. Ünal
Bozkurt • Prof. Dr. Kenan Bulutoğlu •
Prof. Dr. Nasuhi Bursal • Ege Cansen •
Prof. Dr. Lâtif Çakıcı • Mehmet Gün Çalı-
ka • Sinasi Çelikkol • Özer U. Çiller • Bü-
lend Çorapçı • Ahmet Demirel • Zeki
Doşlıoğlu • A. Aydın Dündar • Kaya Erdem
• Tarhan Erdem • Oktay Ersoy •
Prof. Dr. Cumhuri Ferman • Prof. Dr. Emre
Gönensoy • Prof. Dr. Zeyyat Hatiboğlu
• Erhan Işıl • Doç. Dr. Haluk A. Kabaali-
oğlu • Prof. Dr. Kemal Kafalı • Adnan Ba-
şer Kafaoğlu • Dr. Ahmet S. Kalın • A.
Nazif Keyman • Dr. Yıldırım Kılıkış • Prof.
Dr. Kemal Kurtuluş • Nuh Kuşçulu • Doç.
Dr. Orhan Morgil • Prof. Dr. Erdoğan Mor-
oğlu • Ziya Nebioğlu • Ergin Neng •
Rahmi Önen • Prof. Dr. İsmail Özaslan •
M. Celâlettin Özgen • Ertan Özgür •
Tuncay Özilhan • Selâhattin Özmen • Prof.
Dr. Ergun Özsunay • Doç. Dr. Merih Paya
• Prof. Dr. Reha Poroy • Prof. Dr. Dündar
Sağlam • Doç. Dr. Mehmet Şükrü Tekbaş
• Osman Nuri Torun • Prof. Dr. Kemal
Tosun • Fikret M. Tuncer • Nozih Tunç-
siper • Doç. Dr. Şeref Türen • Dr. T. Gün-
gör Uras • İbrahim Ülkem • A. Doğan
Yalın • Doç. Dr. Ahmet Yüksel •

Basım-Yayımlar Danışmanı: M. Tarık Yaşo

OKURLARA MEKTUP

1. VII. 19.

Sevgili Okurlarımız,

Bize gelen mektuplarda, Dergi'nin beğenildiği genel bir kanı olarak ifade edilmektedir. Bu tür mektuplar, Dergi'yi hazırlayanların çalışmalarına hız katmaktadır. Görüşlerini yazışma ile belirterek bize destek olan sürekli okurlarımıza teşekkür borçluyuz. Asıl değişmek istediğimiz, kimi okurlarımızın yakınmalarına yol açan bir husustur. Özetle diyorlar ki: «Dergi'yi okuyor ve yararlanıyoruz. Ama özel ilgi duyduğumuz konuların daha sık ele alınmasını istiyoruz. Ayrıca cevabını kendi kaynaklarımızdan sağlayamadığımız sorularla karşılaşılıyor. Dergi bu konuda bize yardımcı olamaz mı? Dergi'de okurların sorunlarını ve bunların çözümlerini yansıtan bir bölüm açılmaz mı? Okurlarımız çok haklı. Dergi'de açık haberleşmeyi sağlayacak bir bölümü biz de yaratır buluyoruz. Burada okurlarımızın bazı soruları yanıtlanacağı gibi, Dergi hakkında yönlendirici görüşleri de yer alacaktır. Bu bölümü acılabilmek için sorularımızı bekliyoruz. Lütfen, Dergi'de özellikle incelenmesini istediğiniz konuları da bildiriniz. Amacımız, size daha iyi hizmet verebilmektir.

«Ekonomik Yorumlar»da, «1984'ün İlk Yarısında Türkiye'nin Ekonomik Durumu» incelenmektedir. Konuşmacılarımız, uygulamadaki aksaklıkları belirterek geleceğe ait beklentilerini açıklıyorlar. «Ekonomik Politika'nın Bazı Temel Güçlükleri» başlıklı ilk yazı da «Açık Oturum»u tamamlar niteliktedir. Dergi'deki diğer yazıları da, ilgi ile izleyeceğinizi umuyoruz.

Saygılarımızla,

AYLIK DERGİ

TEMMUZ 1984

YIL : 21

SAYI : 7

200 LİRA

İDARE YERİ: Çatalçeşme Sokak, No. 17, Kat 4; Cağaloğlu - İstanbul • TELEFON: 526 34 11
• YAZIŞMA: P.K. 769; Karaköy - İstanbul • AÇIKLAMA: Dergimizde çıkan yazılar kaynak göstermek koşuluyla alınabilir • YILLIK ABONE: 2.400.- TL; Öğrencilere 1.200.- TL
• İLAN FİYATLARI: Arka kapak 30.000.- TL, Ön kapak içi 22.500.- TL, Arka kapak içi 20.000.- TL, Tam sayfa 15.000.- TL, Yarım sayfa 10.000.- TL, Çeyrek sayfa 5.000.- TL, Renk farkı 7.500.- TL • BASKI: Met/Er Matbaası, Telefon: 528 28 90 • Tarihi: 29 Haziran 1984

Konut ve İşyerlerinde

E.C.A
Kullananlar Birer
Yatırım Uzmanıdırılar

E.C.A.

Ülkemizde ister klasik, ister modern, banyo ve mutfak armatürü denince akla gelen ilk isim...

E.C.A.: Üstün kalite, üstün estetik... E.C.A.:

Zengin çeşit... E.C.A.: Kesin güvence...

E.C.A.®

GENEL DAĞITIM **ELMOR**

EKONOMİK POLİTİKANIN BAZI TEMEL GÜÇLÜKLERİ

Prof. Dr.
MUSTAFA A. AYSAN

NİSAN ve Mayıs aylarında fiyat indekslerinde görülen aşırı hızlanma, uygulanan ekonomi politikasının sonuçları hakkında kuşklar yaratmış, hükümetin pazar ekonomisine dayalı serbest rekabeti canlandırma amacıyla kullandığı para politikası tedbirlerinin isabeti konusundaki eleştirilerin yoğunlaşmasına sebep olmuştur. Eleştirilerin yoğunlaşmasında hükümetin çoğu zaman süre bildirmeden büyük vaatlerde bulunmakta olması nedeniyle kamuoyunda çok kısa sürelerde iyi sonuçlar elde edileceği konusunda ümitler yaratmış olmasının da rolü vardır. Bütün toplum şimdi endişelidir: Serbest rekabete yönelme yönündeki bu deneme de başarısız olursa, Türkiye ekonomik geleceğini hangi ekonomik politikalar demetine bağlayacaktır?

Yeni hükümetin en iddialı olduğu alanda çok kısa sürede bu endişeyi yaratacak düzeye gelmesi, gelecek için çok önemli ve ciddi bir sorundur. Bu nedenle, bu endişelerin giderilmesi için çok acele çalışma ve açıklamalar yapılmalıdır. Bu yazıda ekonomik politikanın zaman zaman şaşkınlık yaratacak sonuçlara ulaşmasının

nedenleri araştırılmaya ve gerekli düzeltmelerin neler olabileceği saptanmaya çalışılacaktır.

1 – Bu alanda alınması gerekli ilk tedbir, ekonomik politikayı uygulamakla görevli kişilerin, büyük vadelerde bulunmalarını önlemektir. Hükümetin son 6 aylık uygulamalarında bu konuda sayısız örnek vermek mümkündür. Bu yazının sınırları bu örnekleri listelemeye izin vermiyor. Ancak hergün birkaç hükümet üyesi, ana hatları şöyle olan beyanlar vermektedir: «Görev alanıma giren işler çok kötü durumdadır. Bunları düzeltmek çok güçtür. Ama biz bu çok güç işi kısa sürede (çoğunlukla belirli tarih verilmiyor!) başaracağız. İşlerin bu kötü durumda bulunmasında bizim hiç suçumuz yoktur. Suçlu, ya önceki hükümetlerdir; ya KİT genel müdürleridir; ya da "egemen güçlerdir". Biz buna rağmen kısa sürede başarılı olacağız.»

Uygulanan ekonomik politika ile ilgili olarak ortaya çıkan karamsarlığın en önemli nedeni, bu beyanlardır. Çünkü halkın verdiği anlamla bu «kısa süreler» hep arkada kalmış, ama vaatlerden hiçbiri gerçekleşmemiştir. Ocak ayında faizler yükseltirken üç ay sonra faizlerin düşürüleceği söylenmiş, ama 4 ay sonra faizler yükseltilmiştir. KİT fiyatları yükseltirken, enflasyonun üç ay sonra düşebileceği söylenmiş, ama üç ay içinde enflasyon hızlanmıştır.

O halde bu konularda «cektir, caktır»lı büyük beyanlar verileceği yerde, alınan tedbirler, yapılmış işler olarak açıklanmalı; bu açıklamalar yapılırken yakın gelecek hakkında büyük ümitler vermekten kaçınılmalıdır.

2 – Bu alanda alınacak ikinci tedbir, uygulanan ekonomik politika-

nın, «tek seçenek» olduğu görüşünden vazgeçilmesidir. Uygulanması muhtemel ekonomik politika tedbirlerinde uygulanabilecek seçicilik yolları, sayısız denecek kadar fazla sayıdadır. Ekonomiyi iyi bilenler, serbest rekabete dayalı pazar ekonomisinin de, merkezi planlama ile ekonomiyi yönetmenin de pek çok alternatif yolları olduğunu biliyor ve bunu her fırsatta söylüyorlar. Bu hükümet, birinci genel politika çerçevesi içinde kendisine birçok muhtemel yoldan sadece birini seçmiştir. Pazar ekonomisinin merkezi planlamaya türlü derecelerde dayalı olanları vardır; tamamen hükümet kararlarına dayalı, ama merkezi plana dayalı olmayanları vardır; ekonomik kararların devletin dışında özel kesim işletmelerine bırakılmış olması biçiminde uygulananları vardır. Bu kombinezonlar (bileşikler) içinden çok sayıda ekonomik politika «paket»lerinin çıkacağı açıkça görülebilmelidir. Dünya ekonomi tarihinde bütün kombinezonların başarılı olanları da vardır; çok başarısız olanları da...

Bir örnek verelim: Hükümetin «serbest faiz politikası» diye adlandırdığı politika alanında uygulanabilecek seçenekleri şöyle sıralamak mümkündür:

a) Devlet Tahvilleri faizi dışındaki bütün faiz hadlerinin serbest bırakılması;

b) Devlet Tahvilleri, T. C. Merkez Bankası reeskont hadleri ve KİT kredilerine uygulanan faizler dışında bütün faizlerin serbest bırakılması;

c) Yukarıdakilere ek olarak mevduat faizlerinin de hükümet kararıyla tespit edilmesi, kredi faizlerinin serbest bırakılması;

d) Yukarıdakilere ek olarak, kredi faizlerinden bir kısmının hükümet-

çe tespit edilmesi, bir kısmının serbest bırakılması.

Yukarıda dört grupta toplanan bu seçeneklerin her faiz türü ile ve tanınacak serbestlik sınırları itibarıyla çok sayıda alt seçeneklere de dönüştürülebileceği düşünülürse, ekonomik politikanın sadece bu küçük bölümünde sözkonusu olabilecek seçeneklerin sayısını çok arttırmak mümkündür. Ekonomik politikanın, yatırımlar, fiyatlar, gelirler, üretim vb. gibi diğer kesimlerinde söz konusu seçenekler de gözden geçirilecek olursa, bu alanda seçenek sayısının sonsuza kadar uzanacağını görmek mümkün olacaktır. Bu böyle iken «Ekonomik politikada tek seçenek bizim uyguladığımız seçenektir.» demek, başarısızlık tehlikesi karşısında seçeneksiz kalacağımızı söylemektir. Ve halkımız, «Ya bu tek seçenek de başarılı olmazsa, çocuklarımızın geçimini nasıl sağlarız?» endişesi içine itilmektedir.

Aslında hükümet, yukardaki seçenek gruplarından dördüncüsünün bir alt seçeneğini uygulamaya çalışmaktadır. Geçen sayımızda ayrıntılarıyla açıklandığı gibi, bu faiz politikası içinde, Devlet Tahvilleri ve Hazine Bonoları, T.C.M.B. reeskont hadleri, mevduat faizleri, KİT kredilerine, ihracata, ihracat garantili yatırım kredilerine, tarım, konut, esnaf vb. özel bazı kredilere uygulanan faizler hükümetçe tayin edilmekte, kredilerden sadece bir kısmının faizi serbest bırakılmış bulunmaktadır. Bu faiz politikasına «serbest» demek dahi güçtür. Bu politika, yıllık enflasyon hızından yüksekçe faiz hadlerini uygulamayı hedef alan, ama henüz faiz haddi kararlarını piyasadaki serbest rekabet şartlarına bırakmamış olan bir seçenektir. Ama «tek seçenek»

değildir ve bundan çok daha iyi seçenekler olduğunu öne süren çok sayıda yerli ve yabancı ekonomi uzmanları vardır.

Seçenekler bu kadar çok sayıda iken, halkımıza bu yolun «Tek Yol» olduğunu söylemek, hızla yayılmakta olan karamsarlığın nedenlerinden biridir. Bu «tek yol» başarılı olmazsa, ekonomiyi iyileştirecek yollar ve seçenekler çok fazladır. Bundan hiç kimsenin kuşkusu olmamalıdır.

3 - Yukardaki iki temel yanlış görüş yüzünden hükümet, son aylarda enflasyonun hızlanmış olmasından aşırı bir telaş içine düşmüş, istatistikleri evirip çevirerek suçlu arama ya başlamıştır. Bu telaş ve suçlu arama hevesi, hükümetin en büyük düşmanıdır; ama kendi içindedir. Oysa inançla uygulamaya konan ekonomik politikaların, çok kısa sürelerde çok iyi sonuçlar vereceği ümidini, yukarıda iki noktada toplanan davranış ve görüşler yüzünden hükümetin kendisi yaratmıştır.

Oysa uygulanan ekonomik politikanın, bu sonuçları vereceği baştan bellidir. 24 Ocak kararlarından sonra yıllık enflasyon hızı, Nisan 1980'de yılda % 133 gibi ekonomi tarihimizin en büyük yıllık hızına ulaşmıştır. Şimdi de olan, farklı rakamlarla aynı şeydir. Ancak 12 Eylül 1980'de gelen askeri yönetim, iş hayatına getirdiği disiplinle, 24 Ocak kararlarının, 1 Temmuz 1980'den sonra uygulanan yüksek faiz politikasının etkilerini desteklemiş ve 1981 ile 1982 yıllarında enflasyona karşı önemli başarılar elde edilmiştir. Birkaç ay önce Dergimizde bu tecrübe gözden geçirilmiş ve yeni ekonomik uygulamaların alınması gerekli biçimi için bazı öneriler yapılmıştır (1). Ekonomik politikanın şim-

diki en önemli sorunu budur. Sadece para politikası tedbirleriyle mutlu sonuca ulaşmak mümkün değildir. Aslında çok güç olan diğer tedbirler alınmadıkça, ekonomik sistemimizden enflasyonu çıkarmak ve yılda en az % 7 büyüme oranına ulaşmak mümkün olmayacaktır. O zaman hükümetin bu güç işlere yönelmesi için fazla zamanı olmadığını söylemiştik. Yeni hükümetin, «eski» ekonomik politikasını başarıya ulaştırmak için yıl sonuna kadar vakti vardır. Ama gücüne bakmadan bu tedbirleri almak ve uygulamak şarttır. Bunların bir listesini tekrar veriyoruz :

a) Bu tedbirlerin en başında KİT'lerdeki çalışma veriminin ve kârlılığın artırılması vardır. Hiç kuşkusuz bu iş, kolay değildir. Ancak ekonominin bu çok önemli kesimi, biraz da onlarla ilgili hükümet kararları yüzünden, tam verimle çalışmazken, teşkilât yapıları hükümet tarafından alınan para politikasına karşı duyarsız bir katılıkla iken ve hiçbir işletme kararını kendileri veremezken serbest piyasaya ekonomisine, sadece para politikası tedbirleriyle ulaşmak imkânı yoktur. Bu olanda yapılan sadece KİT fiyatlarının daha hızlı yükseltilmesinden ibarettir. Bu fiyat artışları KİT'lerde kârlılığı artırma yönünden etkili olabilirler. Ancak iki noktada çok dikkatli olmak gereklidir :

i) Her fiyat artışının kârlılığı artırması beklenmemelidir; tekelden yapılan satışlarda bile yapılan fiyat zammı, satılan mal ve hizmet birim sayısını azaltırsa, toplam hasılat azalabilir ve bu durum kârlılığı çok olumsuz yönde etkiler.

(1) «24 Ocak Kararları ve Ekonomik Politikanın Geleceği», Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi, Nisan 1984, s. 5.

ii) KİT'ler, birbirlerinden mal almaktadırlar ve yapılan fiyat zamlarından bir kısmı, KİT'ler arasındaki cari hesap bakiyelerinin yükselmesinden başka bir sonuç yaratmayacak; Hazine'ye ve KİT kasalarına fiyat zammı nedeniyle gireceği düşünülen ek naktin beklenenden az olması sonucu ortaya çıkacaktır. KİT mal ve hizmetleri sanayiın ve halkın çok temel bazı ihtiyaçlarını karşıladığı için, ekonomi içinde yaygınlaşacak bu fiyat artışları, zaman içinde ikinci, üçüncü dalga fiyat artışlarını gerektirecektir. Nitekim öyle de olmaktadır.

Bu iki tuzak, hükümetin KİT fiyatlarından beklediği faydaları azaltacak ve halkı büyük sıkıntılara sokacak büyük sonuçlar yaratabilir. Onun için ilk zam dalgası henüz geçmişken, alınacak tedbirlerle ikinci, üçüncü zam dalgalarının gelmesi önlenmelidir. Ne kadar güç olursa olsun, KİT'lerdeki maliyetlerin düşürülmesi yani verim artışı sağlanmadan ikinci, üçüncü zam dalgalarından kurtulma imkânı bulunamayacaktır.

Hükümet, para politikası tedbirlerinin büyük önemine inandığı için, KİT'lerle ilgili verim arttırıcı tedbirleri geciktirmektedir. Oysa sadece fiyat artışlarıyla KİT'leri zarardan, halkı da hayat pahalılığının ezici baskısından kurtarma imkânı yoktur.

b) İkinci tedbir, tarım ürünleri destekleme alımlarına yeni bir biçim vermektir. Bu alanda uygulanan yöntem, ekonominin bu önemli kesimi için pazar ekonomisi kurallarını işlemez hale getirmiştir. Uygun yöntemin ne olduğu bilinmemektedir. Ancak, bugüne kadar, destekleme alımlarına karşın uygun politika, bu uygun yöntemlerin uygulanmasını engellemiştir. Bu alanda dünya fiyatlarına karşı duyarlı ve

içerde serbest rekabet pazarının işlemesine elverişli bir yöntem bulunabilir; bulunmalıdır. Bu yazı bu yöntemin ayrıntılarını belirtmeye izin vermemektedir.

Ancak, destekleme alımları, ülkemizde enflasyonu sürekli besleyen bir yöntemle uygulanmakta ve üreticiyi, tüccarı ve devleti de memnun etmemektedir.

c) Üçüncü tedbir, devlet bütçesinin hazırlıkta, uygulamada, nakten ve «hesaben» denk olmasının sağlanmasıdır. 800 milyara yakın ek ödenekle 1, 3 trilyondan (Harcama toplamının yaklaşık üçte biridir.) fazla açık veren bir devlet bütçesi ve uygulaması içinde enflasyonla mücadele etmenin imkânı yoktur. Maliye Bakanlığı'ndan yapılan açıklamalar gelir tahsilâtının «beklenenden iyi» gittiğini söylese de, 1984'te devlet gelirlerinin bu ölçüde bir açığı karşılayacak kadar hızlı artması söz konusu değildir. O halde şimdiden bütçede % 20 - 25 oranında bir tasarruf sağlanmanın yolları araştırılmalıdır. Bu yapılmadığı takdirde, enflasyonu önleyici para politikası tedbirleri etkili olmadığı gibi, halka işkence yapmaktan ileri bir anlam taşımayacaktır. Nitekim öyle de olmaktadır. Devlet bütçesi, bu oranda açıkken, yüksek faiz uygulaması, işsizlik ve yatırım düşüklüğü yarattığı halde (yani bizler bedelini ödediğimiz halde) enflasyonu azaltmayacak; banknot hacmini, bütçeyi denkleştirmeden kısımaya çalışmak, bazı hak sahiplerinin devletten haklarını elde etmelerini geciktirmekten başka işe yaramayacaktır.

Para politikası ile enflasyonu önlemek; maliye, üretim ve sosyal politika alanlarında; para politikası alanında alınan tedbirlerin etkisini giderici politikaların uygulanmaması şar-

tına bağlıdır. Hazırlanmakta olduğunu öğrendiğimiz Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda bütün bu politika alanlarının enflasyonu önleyici bir sistem yaklaşımı içinde, diğer politika alanlarındaki tedbirleri de getireceğini ümit ediyoruz.

d) Bu konuda alınacak dördüncü tedbir, hükümetin, aylık fiyat artışlarında yavaşlamanın, 1985 Ocak'ından önce gerçekleşmeyeceğini cesaretle açıklamasıdır. Üzülerek görüyoruz ki, hükümet bu konuda da 1984'ün ikinci 6 aylık dönemi için şimdiden gerçekleşmeyeceği belli olan bir ümidi halka vermektedir. Çelişkili beyanlar içinde şu görüş seçilebilmektedir: «1984'ün birinci 6 ayındaki fiyat artışlarının nedeni, bir önceki hükümetçe yapılmamış KİT zamlarının yapılmasıdır. Alınan tedbirler sayesinde birinci 6 aydaki bu hızlı artışlar, ikinci 6 ayda yavaşlayacak, Temmuz'dan sonra fiyat artışları, yıllık % 25 oranına kadar düşecektir».

Bu beyanlar, halka 1984'ün ikinci 6 ayında «ucuzluk» olacağı ümidini vermektedir. Temmuz'dan sonra bu tahminler de gerçekleşmediği takdirde, bir ümitsizlik dalgası daha ülkeyi saracaktır. Bu tahminlerin gerçekleşmesinin çok güç olduğu görülerek, halka bu yönde ümit verilmemelidir. Bu güçlüğün en önemli nedenlerini kısaca açıklayalım :

i) Türk Ekonomisi'nin temel özelliklerinden biri şudur: Yılların ikinci 6 aylık dönemlerinde, birinci yarıya nazaran daha yüksek bir para genişlemesi olmakta ve bu nedenle bazı yıllarda, ikinci 6 aylık dönemlerin enflasyon hızı, birinci yarıdakinin iki katına kadar çıkmaktadır. Türk Ekonomisi'ni iyi izleyenlerin çok iyi bildikleri gibi, bu mevsimlik etkiyi önle-

me imkânları çok sınırlıdır. Yazın destekleme alımları için piyasaya çıkan çok yüksek para miktarları, ikinci 6 aydaki para genişlemesinin hızlanmasında en önemli faktördür.

ii) 1984'te buna MEYAK kesintileri ikinci taksit ödemeleri ile devlet memurlarına verilecek ücret zamları da eklenecektir.

iii) Ayrıca 1984'ün birinci 6 ayındaki ihracat teşvikleri olağanüstü boyutlara varmış, artan ihracatın yaratacağı mal darlıkları yüzünden ortaya çıkacak fiyat artışları da bu sebeplere eklenmiştir.

iv) Bu yıl iyi bir tarım yılı olacağı benzenmektedir. Ekonominin genel gidişi için çok olumlu bir gelişme olan bu durum, 1984'ün ikinci 6 ayındaki enflasyon hızı açısından iyi değildir. İyi tarım yıllarında ürün fazla olacağı için, destekleme alımları nedeniyle piyasaya çıkacak para miktarları da o ölçüde daha fazla olacaktır.

v) Hazine'nin nakit durumu iyi olsa ve artan harcama ihtiyaçları oradan karşılanabilse çok iyidir. Ancak, Hazine'nin nakit durumu, böyle bir hızlı harcama artışını karşılamaya izin vermeyecek kadar düşüktür. Bu nedenle, yukarıda sözü edilen gelişmelerin bütün enflasyonist baskısı T.C. Merkez Bankası üzerine gelecek ve 1984'ün ikinci 6 ayında banknot hacminde hızlı ve sürekli artışlar kaçınılmaz olacaktır.

Onun için 1984'ün ikinci 6 ayındaki fiyat artışları konusunda halka büyük ümitler vermekten kaçınılması zorunlu bulunmaktadır. Hükümet, bu konudaki beyanlarını düzeltmelidir.

e) Bu konuda alınabilecek beşinci tedbir, hükümetin ekonomik politikası konusunda konuşma ve açık-

lama yapan kişi sayısını «tek»e indirmektedir. Hükümetin ekonomik politika ve uygulamaları içinde çok önemli çelişkiler vardır. Buna bir de çok kişinin çelişkili beyanlarda bulunması katılınca, önemli karışıklıklar ve çelişkili uygulamalar kaçınılmaz olmaktadır. Hükümetin ekonomik politika konusunda bir tek sözcüsü olmalı ve diğer kişilere bu konularda beyanlarda bulunmak, yasaklanmalıdır.

f) Alınabilecek altıncı tedbir, Türk Lirası değerindeki sürekli düşmenin önlenmesi için özel bir program yapılmasıdır. Bu çok önemli konu, uygulanan esnek kur politikası içinde unutulmuş gibidir. Oysa, Türk Ekonomisi, bu politikaya uyum sağlamak için boğuşmaktadır. Bu meseleyi enflasyonun durmasına kadar tedbirsiz bırakmak, ekonomi politikasının en büyük eksiklerinden biridir. Bu kur politikası içinde, gelecekte Türk Lirası'nın dış değerinin değişmeyeceği bir tarihi saptamak ve politikaları ona göre yönlendirmek şarttır. Para değeri sürekli düşen bir ekonomide enflasyonu önlemenin güçlükleri bellidir. Bu olay ihracatı teşvik ettiği için bazı enflasyonist baskılar yaratmaktadır. Ancak ithalatın serbest bırakılmasından sonra sürekli düşen bir para değeri demek, ithalatı gerçekleştirmek için sürekli artan bir kredi talebi demektir. İthalatın yaratacağı bu yükselen kredi talebi, kredilere dönüştüğü ölçüde bankalar ve sonunda T.C. Merkez Bankası üzerinde parasal genişleme baskısı da yaratacaktır. Onun için T.C. Merkez Bankası'nın, sıkı para politikası tedbirleri yanında, sadece TL değerini korumak amacıyla bir büyük döviz kredisi bulup, gerektiğinde TL değerini destekleyecek işlemler yapmaya başlaması gereklidir.

Pazar ekonomisi kurallarını uygulayan bütün ekonomilerde para değerindeki hızlı düşüşler, önemle ele alınıp, önleyici tedbirlere başvurulmaktadır. Sadece yüksek faiz ve esnek kur politikasının bazı para değeri düşmelerini önleyemediği, onların tecrübeleriyle ortaya çıkmıştır. Bizde de bu konuda alınabilecek başka tedbirler vardır. Ve uygulanan ekonomi politikasının başarısı, TL değerinin esnek kur politikası içinde istikrarda tutulabilmesi ile ölçücektir. Esnek kur politikasından vazgeçilmemelidir; hatta zaman için tam konvertibiliteye geçilmelidir. Ancak, tam konvertibilitenin içinde dahi uygulanan ekonomi politikası TL değerini sabit tutabilmelidir. Bu, çok önemli bir hedefdir. Aksi halde, TL değerini sürekli düşürerek, enflaryonsuz bir yüksekçe büyüme hızına ulaşmak, yatırımları hızlandırmak, işsizliği azaltmak, gelir dağılımını düzeltmek, üretimi arttırmak ve yüksek ihracat artış hızını korumak mümkün olmasa gerektir.

Uygulanan ekonomik politika, birçok uzmanın yılbaşından beri tahmin ettiği büyük güçlüklerle karşılaşmakta, bu güçlükler, tedbir alınmadığı takdirde ilerde şiddetini arttıracığa benzemektedir. Hükümetin «balayları» son bulmuştur. Artık, geleceği pembe göstererek «iş idare etme»nin imkânı kalmamıştır. Büyük ümitleri tahrik edilen halk, şimdi haklı olarak somut sonuçlar istemektedir. Bu somut sonuçların gecikmesini, eski hükümeti, ya da KİT genel müdürlerini, bürokrasi adı altında devlet memurlarını suçlayarak geçiştirme imkânı da yoktur. Faturalar ibraz edilmiştir; onların ödenmesi gereklidir. Yıl sonuna doğru, «Faturanın borçlusu başkasıdır; ona gidin.» demek imkânı da kalmayacaktır.

Tütünbank'ı ona güvenenler yüceltti.

Hızla gelişen banka
Tütünbank,
çok yönlü çalışmalarıyla
daima
hizmetinizdedir.

- Bankacılık
- Sigortacılık
- Sermaye piyasası hizmetleri
- Altın Satışı
- Kültürel hizmetler

Tütünbank

"bankanız"

ekonomik göstergeler

	1982	1983	1984		
			Şubat	Mart	Nisan
T. C. MERKEZ BANKASI					
Altın ve döviz mevcudu (milyon \$)	921.9	1209.8	1113.5	1200.0	
Tedavüldeki banknotlar (milyar TL.)	542.7	730.5	660.4	718.2	721.4
Merkez Bankası kredileri (milyar TL.)	910.5	1227.5	1097.7	1128.4	1132.6
Hazineye kısa vadeli avans (milyar TL.)	266.2	338.6	313.4	362.2	378.3
BANKALAR (milyar TL.)					
Toplam Mevduat	2614.8	3386.8	3080.9		
Ticari	660.1	819.7	600.5		
Tasarruf	1508.6	1932.4	2126.5		
Vadesiz Tasarruf	274.2	598.8	558.8		
Vadeli Tasarruf	1234.4	1333.6	1620.0		
Resmi	220.3	365.3	336.8		
Bankalar	220.4	257.9	138.8		
Diğer Mevduat	5.3	11.5	10.8		
Toplam Krediler	2044.2	2739.3	2457.7		
Tarım	353.7	511.6	444.3		
Kalkınma Bankaları	90.5	128.2	122.9		
Küçük Esnaf ve Sanatkâr (Meslek)	91.7	125.0	130.1		
İpotek Karşılığı (Gayrimenkul)	34.5	69.6	69.5		
Denizcilik	34.4	43.2	41.6		
Ticari, Sınai, Sair	1428.7	1827.9	1615.1		
İller Bankası	10.7	33.9	34.2		
PARA ARZI (milyar TL.)	1366.3	1879.4	1523.8	1615.4	1631.2
FİYATLAR (1963 = 100; Tic. Bak.)					
Toplan Eşya Fiyatları İndeksi	4816.5	6784.5	7401.1	7571.4	8056.4
Gıda Maddeleri ve Yemler	4030.6	5862.6	6518.4	6717.3	7282.1
Sanayi Hammaddesi ve Yarı Mamul	6126.3	8320.9	8872.3	8995.0	9346.7
İstanbul Geçinme İndeksi	5597.3	7656.3	7992.6	8144.6	8947.5
Ankara Geçinme İndeksi	4557.0	6135.7	6623.7	6755.4	7155.1
DIŞ ÖDEMELER (milyon \$)					
Dışalım	8842.0	9235.0	1358.8	2180.2	3104.8
Dışsatım	5746.0	5727.8	1141.6	1855.0	2467.4
İşçi Dövizleri	2186.6	1553.6	181.9	280.6	

1 — Banka kredilerine Devlet Yatırım Bankası kredileri dahil değildir.

2 — Vadeli tasarruf mevduatına ihbarlı mevduat dahildir.

3 — 1982 yıl sonu TCMB kredilerine, konsolide edilen 60.662 milyon TL Tarım Satış Kooperatifleri kredisi dahil değildir.

ekonomik yorumlar

AÇIK OTURUM

KATILANLAR :

- Prof. Dr. Kenan BULUTOĞLU
- Ali KOÇMAN
- Kemal KURDAŞ

YÖNETEN :

- Necdet DURAKBAŞA

1984'ün Birinci Yarısında Türkiye Ekonomisi

DURAKBAŞA — Özal Hükümeti'nin kuruluşundan bu yana 6 ay geçti. Toplantımızda Özal Hükümeti'nin ekonomiye ilişkin olarak bu altı ayda aldığı kararların ve uygulama sonuçlarının bir değerlemesini yapmak istiyoruz. İktidar gerek seçim bildirgesinde, gerekse Hükümet Programı'nda ortaya koyduğu ekonomik politikalara ne derece uygun kararlar almış; saptamış olduğu hedeflere ne ölçüde yaklaşmıştır? İzin verirsiniz ekonomiye ilişkin verileri size kısaca sunmaya çalışayım (*).

ekonomik veriler

Tedavüldeki banknotlar 1983 sonunda 730,5; 25 Mayıs 1984'de 704,9 milyar TL olarak görülüyor. Demek ki orada bir artış yok azalma var. Merkez Bankası kredileri yine 1983

sonunda 1.227,5; 25 Mayıs 1984'de 1.107,5 milyar TL, orada da bir düşüş var. Bu düşüş kamu sektörü kredilerinde değil özel sektör kredilerinde olmuş. Hazine'ye kısa vadeli avanslar aynı tarihlerde 338,6 milyar TL'ndan 385,4 milyar TL'na çıkmış. Para arzında (Tedavüldeki Banknotlar + Vadesiz Mevduat + Merkez Bankası'ndaki Mevduat) da tedavüldeki banknotlar'dakine paralel şekilde, hatta ondan çok daha fazla bir düşüş görülüyor. 1983 sonunda 1.879,4 milyar TL'ndan 25 Mayıs 1984'de 1.525,3 milyar TL'na inmiş. Düşüş oranı % 18,8. Altın ve döviz mevcudunda ise bir miktar düşüş görülüyor. 1983 sonunda 1.209,8 milyar \$ iken 25 Mayıs 1984'de 1.090,7 milyar \$'a inmiş. Toplam mevduatta ar-

(*) Veriler EBA ve ANKA Bültenlerinden derlenmiştir.

tiş görüyoruz. 1983 sonunda 3.127,6 milyar TL iken 4 Mayıs 1984'de 3.403,2 milyar TL'na ulaşmış; artış oranı % 8,8. Artış vadeli tasarruf mevduatında olmuş. Vadeli Tasarruf Mevduatı 1.322,1 milyar TL'ndan 2.045,2 milyar TL'na yükselmiş ki artış oranı % 54,6. Buna karşılık, vadesiz tasarruf mevduatı 589,4 milyar TL'ndan 301,5 milyar TL'na gerilemiş. Aynı şekilde ticari mevduat da 810,3 milyar TL'ndan 612,1 milyar TL'na düşmüş. Toplam kredilerde bir miktar artış var: Aynı tarihler itibarıyla 2.557,6 milyar TL'ndan 3.041 milyar TL'na yükselmiş; artış oranı % 18,9.

Fiyatlarda İstanbul Ticaret Odası Geçinme Endeksi'nde Ocak - Mayıs artışlarını dikkate alırsak, 1983'de % 10,9 bir artış var iken 1984'de % 23,1 artış görülüyor. Demek ki fiyatlarda önemli bir sıçrama var. Bunu Devlet İstatistik Enstitüsü'nün tüketici fiyatları endeksi de destekliyor. Nitekim orada da 1984 yılının ilk beş aylık artışı % 20,6 olarak görülmektedir. Üretim rakamlarına gelince, ne yazık ki elimizde ancak Ocak 1984 ayı üretim rakamları var. Bu rakamların Ocak 1983 ile karşılaştırılmasının Özal Hükümeti'nin değerlemesi bakımından bir önemi olabileceğini sanmıyorum. Bununla birlikte 1984 yılı Ocak ayında üretim geçen yıla göre çok daha olumlu görünüyor. Çimento, gübre ve enerji üretiminde önceki yılın Ocak ayına göre önemli artışlar var.

Dış ticaret rakamlarına gelirse, 1983'ün Ocak - Nisan'ı ile 1984'ün Ocak - Nisan'ını karşılaştırabiliyoruz. Burada ithalat rakamı milyon dolar olarak 3.014,4'den 3.104,8'e yükselmiş; sadece % 3'lük bir artış var. Buna karşılık ihracat 1.841,5 milyar \$'dan 2.467,3 milyar \$'a çıkmış; artış oranı % 34. İhracattaki artışın daha çok sanayi ürünlerindeki artıştan ileri geldiğini görüyoruz. Sanayi ürünleri ihracatı 1.144,5 milyar \$'dan 1.851,5 milyar

\$'a yükselmiş ki % 61,7 oranında bir artış görülüyor. Tarım ürünleri ihracatında ise bir miktar düşüş var. İhracatın ithalatı karşılama oranı 1984'de daha olumlu görünüyor. Ocak - Nisan dönemi için 1983'de ithalat-ihracat farkı 1.172,8 milyar \$ iken 1984'de 637,4 milyon \$'a inmiş. İşçi dövizlerinde Mart 1984 ayı sonuna kadar olan rakamlar ancak elimizde. Buna göre, Mart 1983 ayı sonunda 356,1 milyon \$ işçi döviz gelmiş iken, Mart 1984 sonunda 280,6 milyon \$ işçi döviz gelmiş. İşsizlik durumuna ilişkin olarak bir bilgi elde edemedik.

Şimdi önce isterseniz Sayın Kurdaş'ın görüşlerini alalım.

hükümet, türkiye'de bir piyasa sisteminin işlerliğini sağlamakta ne ölçüde başarılı olabilmıştır?

KURDAŞ — Ben yine biraz sistemin üzerinde konuşmak zorunda kalacağım. Şu soruyu sormak ve onu cevaplandırmak isterim: 6 ay içerisinde alınan tedbirler ve fiili uygulamaları ile Hükümet Türkiye'de bir piyasa sisteminin işlerliğini sağlamakta ne ölçüde başarılı olmuştur? Benim genel intibaım Hükümetin güvenoyu aldığı geçen yılın Aralık ayındaki tutarlılık ve kararlılıkta geçen zaman içinde bir gevşeme olduğu; tedbirlerini tamamlamakta yavaş, yetersiz kaldığı; genel olarak ekonominin temel sorunlarını çözecek etkili, sağlam tedbirler almak yerine daha çok rey toplamaya dönük, bir manada oportünist bir yaklaşım içine girdiği ve bir piyasa sistemi ile hiç uyumsuz biçimde yetkileri gittikçe artan oranda Ankara'da bir teşkilatın, hatta bir şahsın elinde toplama

AÇIK OTURUMA KATILANLAR : Yukarıdaki fotoğrafta, soldan sağa doğru; Kemal Kurdaş, Prof. Dr. Kenan Bulutoğlu, Necdet Durakbaşı ve Ali Koçman; «1984 Yılı'nın İlk Yarısında Türkiye'nin Ekonomik Durumu»nun değerlendirildiği toplantıda görülmüyorlar.

eğilimi gösterdiği. Tabii bu arada gördüğüm bir önemli zaaf da bütün tedbirlerde bazı kimselerin havadan imkân, kazanç, gelir, rant sağlayacağı birtakım ayrımlara fazlaca iltifat edildiğidir. Şimdi bu izlenim ya da sonuca neden ve nasıl vardığımı; alınan tedbirlerin piyasa sistemine ne derece uygun olduğunu gözden geçireceğime çalışacağım.

Hükümetin Aralık ayında kurulmasından hemen sonra döviz kuru ve dış ödeme sistemimiz bakımından ümit verici adımlar atıldı. Türk Parasını Koruma Kanunu'nun kısır uygulaması büyük ölçüde terkedildi. Bunları memnuniyetle karşıladık; değerlendirdik. Fakat şu hususu belirtmeye zorunluluk var: Alınan tedbirler TPKK'ni ortadan kaldırmadı. Kanun sistem olarak varlığını sürdürüyor. Sistemden vazgeçilemedi. Aralık'tanberi Hükümet yine Merkez Bankası kanalı ile Para-Kredi Kurulu'nun ve ilgili Bakanlıkların yakın

kontrolü altında Türk Parası'nın yabancı paralara karşı değerini kendisi tespitte devam ediyor. Kuşkusuz kur gerçeğe daha yakın tespit ediliyor; ama, bir piyasa sistemi ile değil, yine idari kararlarla tespit ediliyor. Ayrıca sistemde bir piyasa mekanizmasının doğal işleyişine aykırı düzenlemeler çokça var. Anormal bir vergi iadesi sistemi var. Çeşitli ihracat kategorilerinde çok yüksek oranlara varan ve daha önce de işaret ettiğimiz gibi, ihracatta birtakım fiktif operasyonlara davetiye niteliğini taşıyan ayrımlar var. Buna karşılık sistemde ters yükler de var. Tarım ürünlerinden Para-Kredi Kurulu kanalı ile çeşitli vergiler alınıyor. İthalatta çok yaygın bir fon sistemi getirildi. İdarenin takdiri ile hergün değişebilecek bir sistem bu. Bir de yeni borçlanmalarda kur garantisini yeniden sistemimize geri getiren uygulamalar oldu. Döviz kurunun genel görünüşü bir piyasa sisteminden hayli uzak.

Sistemin 6 aylık gelişmesi de piyasa kurallarından uzaklaşma yönünde oldu.

Diğer bir fiyat olan faizde, mevduatın faiz oranlarını yine devlet tayin ediyor; hemen her ayda yeni kararlarla yeni düzenlemeler yapıyor. Sistemde çeşitli kredilere uygulanan çeşitli faizler var. Gerçi Merkez Bankası reeskont kredilerinde çeşitli faiz sayısını 25'lerden 10-11'e indirdi. İyi bir gelişme ama yine hayli kabarık bir faiz çeşitliliği var. Çeşitli yatırımlara göre, çeşitli maksatlara göre değişen hayli karmaşık bir faiz iadesi sistemi var. Buna karşılık bu faiz iadelerini ve kur garantilerinde kur farklarını finanse edecek fonlar var. Faiz Farkı İadesi Fonu, Selektif Kredi Fonu, İhracatı Teşvik Fonu, Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu, Dış Krediler Kur Farkı Fonu gibi.. Banka sistemi çok tenkit ettiğimiz aşırı bürokratik bir düzenleme ve kontrolü getiren bir sistem içinde yürümeye devam ediyor. Kısaca, hemen her ay devletçe yeniden düzenlenen mevduat kategorileri ve faizleri: çeşitli munzam karşılık oranları, karmaşık bir faiz iadeleri sistemi; kredilerden alınan fonlar; sektör, konu ve bölge bazında idarece düzenlenen tercihli krediler; konulan limitler ve daha benzeri pek çok idari düzenlemeler ile bugün Türkiye'de faiz'in likit arzı ile likit talebini dengelemek fonksiyonunu bir piyasa sisteminin mantığı içinde yerine getirdiği söylenemez. Bu açıdan son altı ayda sistem olarak bir ileri gitme değil, bir geriye gitme olduğu, en iyi olasılıkla aynı yerde -ama o istenmeyen yerde- kaldığımız kanısındayım.

Fiyatlar yeni bir narh düzeninin geri gelmesi tehdidi altında. Ve tabii tarım ürünlerinde çok yaygın fiyat tespit ve destekleme politikaları devam ediyor. Böylece piyasa ekonomisinin geçerli olduğu ülkelerde görül-

memiş şekilde bir zahire tüccarı devlet olmaya devam ediyoruz.

Ücretler malum, Yüksek Hakem Kurulu'nun kontrolünde. Teşvik sistemi de bence piyasa sisteminin tamamen dışında kuruldu; öyle de işliyor. Bir piyasa sisteminde yatırımların teşviki genel kurallar, genel teşvikler olarak belirlenir ve o genel sistem içinde hangi yatırımın nerede ve hangi konuda yapılacağına seçimi -tercihi- piyasa mekanizmasına bırakılır. Türkiye'de bütün yatırımları bölgesi itibarıyla, konusu itibarıyla ve teker teker yatırımlar itibarıyla devlet düzenliyor; her bir yatırıma da farklı teşvik veriyor. Burada tartışmalarda çok tekrarlanan bir tekerlemeye değinmek isterim. Deniyor ki, «Teşvik genel olursa teşvik olmaz.» Oysa iki şeyi birbirinden ayırmak lazım. Teşvik genel olur, seçimi -tercihi- piyasa yapar. Teşvikle seçimi -tercihi- karıştırdığımızdan, bu tekerlemeye çabuk kanıyoruz. Teşvik genel olur. Bütün yatırımlar teşvik edilir. Ama bir piyasa sisteminde o yatırımların hangisinin tercih edileceğini piyasa belirler. Onun titizlikle hesaplarını yapar ve risklerini de kendisi alır. Bizim ise tamamen idari takdir yoluyla belirlenen ve uygulanan bir teşvik sistemimiz var. Aslında bu teşvik sistemi yüzünden faiz sistemimizi, döviz kurunu, hatta fiyatları işlemez hale düşürüyoruz; ya da yatırımları ve ihracatı teşvik bahanesi altında idari takdire dayanan ve piyasa sisteminin işlemez hale getiren sakıncalı bir düzenleme kurmuşuz.

Vergi konusunda son altı ayda bazı masrafların bazı ücretli gruplarca vergi matrahından düşürülmesine imkân veren bir ayarlama dışında temel bir düzenleme olmadı. Özellikle devletin bütçesine ciddi şekilde eğilindiğini görmedik. Hükümetin bence en büyük zaafı oradadır. KİT'lerde fiyatların sık sık ayarlanması

dışında sistemin özünü düzelterek, kurumların verimli işlemlerini sağlayacak herhangi bir tedbir alınmadı. Alınmak arzusu da gösterilmedi. Diğer yandan bütçe giderlerinde hiçbir kontrol yapılmadığı gibi, bana birazcık rey'e dönük gibi gelen düzenlemeler yapıldı. Mesela henüz Türkiye'nin altyapıları yapılmamışken, Devlet bütçesinde yatırım harcamalarının kısıtlılığında şikâyet edilirken, kanımca Devlet bütçesinin % 10'una kadar bir kısmını mahalli idarelere

Kemal KURDAŞ

vermek, altyapı yatırımlarını bir müddet daha geciktirmek sonucunu verecektir. Mahalli idarelere bütçenin % 10'unu verdiniz mi, bu paranın büyük kısmı birtakım partizan adamların cebine ücret olarak gider. Benim kanım odur. Bina yapımı teşvik fonuna da daha yapıcı bir yaklaşım beklerdim. Tabii konut yapımında bir sorun var. Fakat bugün Türkiye'nin ana ihtiyacı altyapıdaki darboğazlardır. Hani bir taraftan en büyük ba-

rajlarımızın eksik jeneratörlerini satın alıp yerine koyamamışken, siz şehirlerde yeni bir bina yapımı furyasına girerseniz, bence kaynakları iyi kullanıyor itibar edilemezsiniz.

alınan önlemlerde, ekonomide yeni haksız kazançların doğmasına neden olan pek çok hata yapılmıştır; para arzının azaldığı bir ekonomide fiyatların artması, çelişkili bir durumu yansıtmaktadır

Özetle ben Ocak ayından bu yana sistemde düzelmeye ümidi veren hareketin zayıfladığı, daha çok oportünist bir yaklaşıma dönüldüğü, aşırı merkezîyetçiliğe doğru geri gidildiği ve alınan tedbirlerde ekonomide yeni haksız kazançların doğmasına sebep veren pek çok hata yapıldığı intibamındayım. Bu sistem içerisinde ekonomideki gelişmeler de hayli şaşırtıcı olmuştur: Rakamlara bakıldığı zaman tedavüldeki banknotların ve para arzının ilk beş ayda önemli sayılacak ölçüde (% 18,8) azaldığı görülüyor. Buna mukabil fiyatlar % 23 oranında bir artış göstermiş. Burada çok büyük bir çelişki var. Para arzi % 18,8 azaldı ise fiyatların böyle yükselmemesi lazımdır. Vadeli mevduata verilen yüksek faizlerle mevduatın vadesizden vadeliye kayması dar manalı para arzi rakkamını bir miktar azaltmış olabilir. Fakat dar manalı para arzının gerçek olarak % 18 dolayında azalması, aslında ekonomiyi patlatır. Ağır bir likidite buhranı yaratır. Böyle bir bunalım ortamında fiyatlar % 23 artamaz. Artmaması la-

zımdır. Geçen yıl da parasal istatistiklerde yıl gariplik vardı. Geçen yıl da emisyon bir türlü yükselmeyordu. Fakat geçen yıl hiç değilse para arzı yükseliyor idi. Ve para arzı ile paralel bir fiyat yükselmesi oluyor idi. Bu yıl para arzı da yükselmeyor görünülüyor. Hatta ağır biçimde düşmüş. Emisyon onun bir parçası o da yükselmeyor. Ve çok önemli bir fiyat yükselişi var. Bence bu fiyat yükselişlerini birtakım fiyatların ayarlanması ile tam izah etmek mümkün değildir. Yani fiyat endeksimize giren bazı malların fiyatlarında gecikerek yapılan ayarlamaların fiyatlar düzeyinde bu ölçüde büyük bir artışa neden olması beklenemez. Aklıma şu soru geliyor: Acaba Merkez Bankası bilançosu gene gerçekleri yansıtmıyor mu?

Verdiğiniz bilgilere göre, toplam kredilerde önemli bir artış var. Buna karşılık toplam mevduatta yeterli bir artış yok. Tasarruf mevduatında; vadedi mevduattan kaynaklanan bir artış var. Fakat fiyat yükselişlerini dikkate alırsanız, mevduatta banka sistemi gücünü gitgide yitiriyor. Dış ticaret rakamlarındaki düzelmeyi de maalesef bir miktar şüphe ile karşılıyorum. İhracatta aşırı vergi iadesi sistemi ihraç rakamına önemli etki yapmış gözüküyor. Yılın ilk 4 ayında sanayi ürünleri ihracatında % 61 oranında artma olmayacağı çok açık. Belki bu ancak % 10-15 dolayında olabilir, madencilikte olduğu gibi. Bu durum bize fiktif ihracatın hacri hakkında bazı endişeler veriyor. Dört ayda geçen yıla nazaran 700 milyon dolarlık bir artış olmuş ihracatta. Bunun belki 200-250 milyon \$'ı hakiki; gerisi hayali ihracat şüphesi veriyor. Bu bence işin önemini, ciddiyetini ve vahametini gösteriyor. Şimdi burada bir noktayı açıklayayım. Deniyor ki, ihracatta vergi iadesi sistemi geçen yıl da vardı. Bu yıl da var. Geçen yıl da fiktif ihracat vardı, bu yıl da oldu. Bu yıl niçin bunu abartıyorsunuz?

Bence bu görüş meseleyi iyi tahlil edememekten ya da bilerek etmemekten, kaynaklanıyor. Diyelim ki, geçen yıl \$, döviz kurunun iyi ayarlanamaması sebebiyle 300 lira yerine mesela 250'de tutuldu. Buna % 30 prim verildi. Her ünite malın malıyeti de mesela 310 lira idi. Sonuçta bu sistemde ihracatta % 30 prim, ihracatı mümkün kılan bir tedbir oldu. Ama fiktif ihracatı çok teşvik etmedi. Çünkü gerçek döviz kuru, yani piyasadaki cari döviz kuru 300 iken sizin bir fark verip, bunu satın alıp, % 30 vergi iadesi ile devlete satmanız size bir kâr getirmezdi.

DURAKBAŞA — \$'ın piyasa değeri ile resmi fiyatı arasındaki fark daha büyük idi o zaman.

KURDAŞ — Ve de vergi iadesi adı altında verilen prim onu karşılıyor idi. Şimdi döviz kurunu iyi-kötü gerçekçi yaptınız. Mesela 350 yaptınız ve döviz kuru gerçekçi olunca onun üzerine verdiğiniz prim hakiki bir kazanç olarak belirdi. İhracatçıya maliyetine yakın döviz kuru veriyorsunuz, bir de vergi iadesi ile % 30 verdiniz mi, bu onun açıktan kârı oluyor. Şimdi bu zat o zaman dışardan 310'a, 320'ye ya da mesela % 10 fazlası ile döviz aldığı zaman, orada derhal bir kâr beliriyor. Geçen yıl bu faktör yoktu, veya daha az belirgin idi. Döviz kuru fazla değerlenmiş niteliğinde olduğundan geçen yıl fiktif ihracatın kârı çok daha az olabilirdi. Bu yıl fiktif ihracatın kârı döviz kurunun daha gerçekçi tespiti ile çok artmıştır. Ayrıca da Nisan ayına kadar bu iş yapmak için Hükümetin özel bir davetnamesi oldu, biliyorsunuz. Sanki; «Nisan ayına kadar ihracat yaparsanız, % 30 fazladan alacaksınız.» dendi. «Nisan'dan sonra yaparsanız, bunun % 80'inin alacaksınız.» dendi. Bu, tabii fiktif ihracatı Ocak-Nisan 1984 döneminde çok çekici bir hale getirmiştir. Ben fiktif

ihracatçıyı ahlaki yönden kınasam da ekonomik yönden kınayamıyorum. Bu sistem dünyanın neresinde olursa olsun aynı sonuç ortaya çıkar. Bunu yapan ihracatçı işadamdır, insandır; faydalanır. Ahlaki yönden şüphesiz kusurludur, ama bu sistemi kuran, bu sistemin işleyişini anlamayan veya anlatıldığı zaman anlamamazlığa gelip devam ettiren Hükümet de bence kusurludur.

Hükümete böyle söylemekte bir bakıma hak görüyorum kendimde. Çünkü bu sistem Aralık'da ortaya konduğu zaman hemen bunu Dergimizde belirttim (*). Yani bu uygulamanın yolsuzluğa açık davetname olduğunu. Şimdi Hükümetin bunu bilmezlikten gelerek ortaya çıkmasını kabul etmiyorum. Diğer yönden birtakım ihracatçıların da şöyle savunmalarını kabul etmiyorum: «Efendim, herkes yapıyordu. Geçen yıl da yapılıyordu, bu yıl da yapılıyor». Bu uygulama, Türkiye'de ahlaki sınıra indirecek ve gayri meşru kazancı savunma cüretini verecek bir tablo yaratılmış demektir ki, işte bu takip edilen ekonomik politikanın zaafını gösterir. Yine buna benzer durumlar biliyorsunuz ihracatta belirli şirketlere COMECON ülkeleri ile ticarette imtiyaz tanımak şeklinde de tekrarlandı. Bir de sakıncalarını o kadar ortaya koyduğumuz halde son günlerde yatırımlar için de olsa kur garantisi sistemi yeniden getirilerek birtakım adamlara buna benzer havadan kazançlar sağlamak imkânı verildi.

DURAKBAŞA — Sayın Kurdaş bir noktaya açıklık getirmenizi rica edeceğim. Dediniz ki, bu verilere göre fiyatların artmaması lazım. Ama fiyatlar geçen yıla göre bile daha

hızlı artıyor. Bunun açıklamasını gecikmiş KİT fiyatları ayarlamasına bağlayamayız dediniz; ama sanıyorum KİT fiyat ayarlamalarının çok önemli bir etkisi olması lazım. Eğer, T.C. Merkez Bankası rakamları doğruyu gösteriyor ise... Bunların da elimizde aksine bir bilgi olmadığına göre doğruyu gösterdiğine inanmak lazım. Şu bir gerçek ki, seçimlere kadar ertelenmiş olan zamlar peşi peşine yapılmıştır. Ama bunların bir

Necdet DURAKBAŞA

kısmı KİT ve KİK'lerin hizmet ya da mamullerine mükerrer zamlar şeklinde geldi. Belki bu durum daha iyi kontrol edilebilirdi. Yani bu zamlar gerçek bir maliyet artışı ile ilgili midir? Yoksa, kötü yönetimden mi kaynaklanmaktadır? Tabii o ayrı bir konu. Ancak, bir gerçek var ki, bu fiyat ayarlamaları endekslere yansınca elbette endekslerde büyük sıçramalar görülecek.

(*) Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi; Ocak, Şubat 1984 sayıları, «Açık Oturum».

KURDAŞ — 4 ayda fiyatlarda % 23 bir artış var. Tabii bu bir ince-

leme konusu. Bunun % 5'i, % 6'sı hat-
ta 10'u diyelim gecikmiş zamlardan
doğsun. Sizin bu rakamlarınız doğru
ise, para arzı % 18,5 azalan bir eko-
nomide fiyat zamlarının bu kadar rah-
tat yapılabilmesi mümkün olamaz.
Kimse almaz o malı. Siz yükseltirse-
niz, onu massedecek likidite yok or-
talıkta. Yani uyuşmuyor bu rakamlar.

DURAKBAŞA — Öyle mallar üze-
rinde zam yapılıyor ki onları almak-
tan başka çare yok. Yani bu malların
talep elastikiyeti hayli düşük.

KURDAŞ — Vatandaş onları alır-
sa öbür maddelerin fiyatlarının düş-
mesi lazımdır. Zorunlu mallara likidi-
te ya da gelir kaydığı zaman, diğer
mallara para kalmaz. Yani genel fiyat
düzeyinde böyle bir artış olamaz. Kar-
şımızda geçen yıldakine göre bile izahı
daha zor bir durum var.

DURAKBAŞA — Sayın Bulutoğlu
sadece bu konuda yani fiyatlarla il-
gili olarak sizden ricada bulunabilir
miyim?

BULUTOĞLU — Efendim bir di-
ğer olasılık, para arzı azalmakla bir-
likte üretim de azalıyorsa fiyatlar
yükselmeye devam edebilir. Bir baş-
ka etken de para benzerleri dediği-
miz şeylerin daha fazla kullanılması,
paranın dolaşım hızının artmış ol-
ması. Tabii bunları şimdilik kesin
olarak bilmiyoruz.

KURDAŞ — Tabii bu olabilir.
Fakat rakam öyle büyük ki; para arzı
% 18,5 azalıyor, fiyatlar % 23 yükse-
liyor. % 23 fiyat yükselmesi için üre-
timde bir büyük çöküntü olması la-
zım. Para arzı da azalmış. Piyasada
öyle bir durum yok gibi.

BULUTOĞLU — Üretim düşme-
den stok birikmesi de olabilir.

KURDAŞ — Eğer stok birikiyor-
sa fiyatların yükselmemesi lazım; bu
durumda fiyatlar düşer. Çünkü stok

birikmesi adamı daha ucuza satma-
ya zorlar. Bugünkü şartlarda iş alemi
% 50-55-60'la kredi aldığına göre, stok
yapmak hiç hesaplarına gelmez. Di-
ğer yandan onlara verilen likidite de
fazla artınmış. Toplam kredilerde
% 18 dolayında bir artış gözüküyor.
Fakat Merkez Bankası açısından özel
kesim hayli kısıtlanmış; krediler ka-
mu kesimine kaydırılmış. Onların
(özel kesimin) % 60'la kredi alıp kit
kredileri stok birikiminde kullanma-
ları bana tutarlı gelmiyor. Doğrusu
bu konuyu daha sıhhatli ve ayrıntılı
incelemek ihtiyacını duyuyorum.

DURAKBAŞA — Teşekkür ede-
rim Sayın Kurdaş. Sayın Koçman
acaba sizin görüşlerinizi alabilir mi-
yim?

hükümet, dış ödemeler
bilançosunu dengede
tutabilmede başarılı
olmuştur; enflasyonu
geriletme konusunda ise
hedefine ulaşamamıştır

KOÇMAN — Gerek yönetim ba-
kımından gerek sonuçlar bakımından
Sayın Kurdaş o kadar kötümser bir
tablo çizdiler ki, bu kısma bir ilave
yapmak mümkün değil. Benim sözle-
rim bu açıdan belki fazla iyimser bu-
lunabilir, ama kanaatlerimi aynen
ifade edeceğim. Aslında bize topları-
nın başında vermiş olduğunuz ra-
kamlar gidişatın hiç de o kadar kötü
olmadığını gösteriyor. Ama bugün
kamuoyunda en sade vatandaşın
Sayın Kurdaş gibi ekonomiyi çok iyi
bilenlerimize kadar herkes Hükümet-
tin politikasından şikâyetçi, fiyatlar-
dan şikâyetçi, yönetimden şikâyetçi.
«Gerçek bu mu, durum nedir?» ara-
yışı elbette kişisel tercihlere kalır ol-

makla beraber, bazı tespitleri de biraz geçmiş yıllarla karşılaştırmalara giderek yapmak mecburiyetindeyiz.

Türkiye'nin bugün içerisinde bulunduğu ekonomik durumun vahim bir tablo arzettiği varsayımından hareket edecek olur isek bence enflasyondan, fiyat artışlarından şikâyet ederken, klasik olarak Türkiye'de hep şikâyetçi olduğumuz bir konudan da şikâyet etmemiz gerekirdi. O da döviz sıkıntısı, dış tediye bilançosu-

Ali KOÇMAN

nun tıkanması, transferlerin gecikmeye başlaması ya da durması ve «kendi dövizini kendin bul» yönteminin yeniden hortlaması. Oysa, böyle bir durum yaşanmıyor Türkiye'de. Türkiye geçmiş yıllarda almış ağır borçları ödeyebiliyor. Özel bankalar ve Merkez Bankası transferlerini rahatlıkla yapıyor. Serbest piyasada döviz kuru ile resmi kur arasında bir fark var; ama bunun nedenleri de döviz sıkıntısından dolayı değil, işte fiykt ihracatın do-

ğurduğu talep gibi sorunlarla açıklanabiliyor. Bence Özal ekonomisi kendisine almış olduğu iki hedeften birinde şimdilik başarılı olmuş gözükmektedir. O da dış tediyeler bilançosunu dengede tutabilme hususudur.

Enflasyonu geriletme hedefinde şu ana kadar başarılı olduğunu iddia etmek ne yazık ki mümkün değildir. Sayın Başbakan'ın seçimlerden sonra yapmış olduğu tahminler sanıyorum 6 ayda alınan sonucun bu kadar vahim çıkacağı merkezinde değildi. Ama yine Sayın Başbakan hemen dün kendi parti grubunda yapmış olduğu bir samimi itirafta bence meseleyi gayet güzel ortaya koymaktadır. Sayın Özal, açıkça; «Hükümet olduktan sonra Ocak ayında yapmamız gereken zamları siyasi endişelerle mahalli seçimlerden sonraya yani 4 ay sonraya erteledik. Ve bundan dolayı da fiyat artışlarını kontrol edemedik, anormal seviyeye çıkmasına neden olduk» demiştir. Bu bir devlet adamı için bence çok olgun bir davranıştır. Genellikle bu gibi suçlar bizde biliyorsunuz muhalefetin hırçınlığına falan yüklenirdi eskiden. Gerçekten Türkiye 6 Kasım seçimlerinden sonra birdenbire bir Mahalli İdareler seçimi atmosferine girmiş ve bu seçim Mahalli İdareler seçiminden çıkıp; «6 Kasım'ın sonuçları doğrumu idi, değilmi idi? Halk yanılmış mı idi, yanılmamış mı idi?» gibi bir referandum mahiyeti almış ve durum doğal olarak bir takım siyasi tavizlere yol açmıştır.

Öte yandan, faizlerin mevduat birikimini artırmak maksadı ile birdenbire 4-5 puan artırılması, enflasyonist beklentinin âdeta teşvik edilmesine sebep olmuştur. Yani enflasyonu geri çekmek maksadı ile yapılan faiz artırımı neticede enflasyonist beklentinin kamçılanmasına yol açmıştır. Çünkü 1984 için % 25 oranında bir enflasyon beklentisini ifade eden bir Hükümetin faizleri 4-5 puan

İndirmek yerine artırmaya gitmesi, bu % 25'in zaten tutulamayacağı manasına geliyordu ki, bu bence hatalı bir yaklaşım idi.

Fiyatların anormal seviyelerde yükselmesinin çeşitli nedenleri var. Bunların başında gelen üretimin kâfi düzeyde olmaması. Bir başka nokta, gelişmekte olan ülkelerde fiyat artışlarının sanayileşmiş ülkelere göre daha fazla olması. Mesela Amerika Birleşik Devletleri'nde enflasyon (genel fiyat düzeyi) resmi rakamlarla % 12-13'e kadar çıktığında, bundan daha ziyade etkilenen A.B.D.'nin Dış Ticaret hacmi oluyor. Ama Amerikalı ev kadını günlük alışverişini yapmak için süper markete gittiğinde, fiyat artışlarının (tüketici fiyatları) % 13 oranında olmadığını görüyor. Bu oran % 5, % 6 gibi rakamlara ancak çıkabilmektedir. Çünkü Amerikan ekonomisindeki üretim fazlalığı, çoşkusunu, hele büyük alışveriş edilen mallardaki üretim fazlalığı ve rekabet hacmi o düzeydedir ki; fiyat artışlarına bunun yansımaları ancak % 5-6 civarında olmakta. Hatta bazı mallarda bu kadar dahi olmadığı görülmektedir. Mesela en önemli protein maddesi ihtiva eden tavuk eti ve yumurta fiyatlarında son 6 yıl içerisinde A.B.D.'nde yaşanan enflasyona rağmen gerileme olmuştur.

Ayrıca fiyat artışlarının psikolojik bir etkeni de vardır. Bunu da kabul etmek lazımdır. Türkiye 1980, 24 Ocak kararları ile enflasyonla mücadele etmeyi bir gaye olarak almış olmakla birlikte, o tarihten bu yana enflasyonist beklenti devam edip gitmiştir. Bugün işçi kesimi olsun, işveren kesimi olsun, çiftçi kesimi olsun tatlı bir enflasyon politikası içinde yaşama huyundan vazgeçebilmiş değildir. Bence, fiyat meselesinde bu husus çok önemli bir faktördür. Yani 5.5 milyarlık İstanbul'da 300-500 kabızmal, mahallî üreticiye telgraf çekip; «Mal sevkîyatını durdurun,

Belediye narhı koydu, biz bununla mücadele edeceğiz.» diyebiliyor. Bütün mesele, bu geri kalmışlık diye tarif edeceğim düzeni bir parça kırabilmek.

Özal Hükümeti'nin ilk 6 aylık döneminde ihracatta başarılı olduğunu vurgulamak lazımdır. İkinci 6 aylık dönemde bu gelişmede bir gerileme olabilir. Buna karşılık fiyat artışlarının ikinci 6 aylık dönemde azalacağını tahmin ediyorum. Faiz politikasında Hükümetin önemli bir değişiklik getirmeyeceğini sanıyorum. Ama faiz politikasında, bankacılık sistemi de birlikte mutalaa edilmek kaydı ile, bir politika değişikliğine gidilmesinin gerektiği kanaatındayım. «Sız önceden düşük faize karşı çıktınız.» diyen olabilir. Ama alınan sonuçlar göstermiştir ki yüksek faiz politikasında, özellikle kredi faizleri açısından çözüm getirilmediği takdirde, Banka-Piyasa ilişkileri ve sanayicinin sorunları açısından meselenin daha vahim boyutlara gidebileceği endişesini taşıyorum. Ayrıca tasarruf mevduatına ödenen faizlerde de şöyle bir uygulama geliştirilebilir. Bugün Fransa'da uygulanan bir sistem vardır. O da yüksek faizi düşük gelirli mevduat sahiplerine ödemek, diğerlerine ise daha düşük bir faiz ödemek. Bu suretle dar gelirli mevduat sahibini enflasyondan korumak. Bu sistem bize de getirilebilir.

altı aylık dönemin en başarılı yanı, hükümetin uygulamakta olduğu ekonomik politikada ısrar etmesidir

Bence, 6 aylık döneminin en başarılı yanı Hükümetin uygulamakta olduğu ekonomik politikada ısrar etmesidir. 1983'ün 13 Aralık tarihine

deki ekonomik tablonun bugünkü ile mukayese edildiğinde, bugünün daha kötü olmadığını düşünüyorum. Türk ekonomisi ileri dünya ekonomileri ile karşılaştırıldığında, darboğazlar içerisinde yaşamaya devam edecek, ama benzer ekonomilerle mukayese edildiğinde ve siyasi iktidarın henüz çok kısa bir geçmişi olduğu dikkate alınarak; çok ümitsiz, hatta vahim bir tablo çizmekte olduğunu iddia etmek bence uygun olmayacaktır. Uygulamada, birtakım yanlışlıklar olabilir; bunlara işaret etmek lazımdır. Hükümetin diyalog noksanlığını giderici birtakım formüller getirmesi, bu işi bilenleri de dinlemesi lazımdır. Bu işin sadece bir ekibin aklından çıkan bir mucize olarak değerlendirilmesi yanlıştır. Çünkü ekonomi tartışmaya, alternatiflere açık bir ilimdir ve sanıyorum şimdi Dış Ticaret ve Hazine Müsteşarlığı'nı kurmakta olduğu yeni danışma kurullarında tenkitler ve şikâyetleri biraz daha açık ve doğrudan iletmek imkânı doğacaktır.

KURDAŞ — Sayın Koçman'a bir soru sorabilir miyim? Sistem bakımından. Bir piyasa sisteminin rasyonel işlemesi bakımından bugün Aralık'tan daha ileri bir noktada mıyız, değil miyiz?

KOÇMAN — Efendim. Aralık'tan daha ileri bir noktada olduğumuza işaret veren şey şudur. Bugün seçimle işbaşına gelmiş olan bir Hükümet vardır. Ve seçimle işbaşına gelmiş olan Hükümetin Başkanı ve Yöneticileri de en azından bu sisteme inandıklarını, bu sistemi kurmak gayesiyle iktidar olduklarını söyleyen kişilerdir. Bunu bir teminat olarak kabul ederseniz, bir manevî haz duyarsınız. Ama ben Türkiye'yi 6 ay içerisinde birdenbire piyasa ekonomisinin işlediği bir ortama getirmenin mümkün olabileceğini düşünmüyorum.

KURDAŞ — Ben yönünü diyorum. Hükümetin gidişi hep aynı doğ-

rultuda, piyasa ekonomisi doğrultusunda mı?

DURAKBAŞA — Sayın Kurdaş daha önce Hükümet Programındaki ekonomik hedeflerle hemfikir olduğunu söylemişti (*). Şimdi ise, uygulamalar bu hedefleri desteklemiyor, Hükümetin piyasa ekonomisine inancı zayıf diyor.

KOÇMAN — Sayın Bululoğlu ve Sayın Kurdaş daha önce ülkemize Bakan olarak hizmet vermiş kimseler. Onlar herhalde daha iyi bilirler. O makama gelince herhalde meselelere bakışta «hikmet-i hükümet» etkili oluyor. Ben bu aşamada Sayın Özal ve arkadaşlarının piyasa ekonomisine ne derece inançla sarılacakları; bundan sonra piyasa ekonomisini sınımlıyetle uygulamada ısrar mı edecekleri, yoksa Sayın Kurdaş'ın iddia ettiği gibi ve bundan önceki bazı Hükümetlerde de gözlediğimiz gibi piyasa ekonomisinden giderek uzaklaşan merkezîyetçi bir ekonomik modeli mi uygulamaya başlayacakları meselesini tartışmak istemiyorum. Çünkü ben Sayın Özal'a hentz puan vermeye devam ediyorum.

DURAKBAŞA — Zaten bu süre içerisinde birçok politik olayları da aldığı için yeterli bir süre sayılamaz değil mi?

KOÇMAN — Gerçekten de öyle... Türkiye'nin bugün iç politik olayları vardır. Coğrafi konumu itibarıyla Türkiye'nin bugün çok önemli dış politik olayları vardır. O bakımdan ekonomiyi bir denge içerisinde yürütebilmek ve kısa zamanda sonuç alabilmek meselesi zor bir iştir.

DURAKBAŞA — Sayın Koçman, kâğıt, demir, çimento gibi KİT ürün-

(*) Ocak/1984, Banka ve Ekonomik Yorumlar, Hükümet Programı üzerine Acık Oturum.

leri fiyatlarına mükerrer olarak yapılan zamları nasıl karşılıyorsunuz? Örneğin bu dönemde, kâğıt fiyatlarına 3, demir-çelîğe 4, çimentoya 4 defa zam yapılmış. Bu işin bir dönemi içeren hesabı yok mudur?

KOÇMAN — Efendim ben her zaman söyledim. KİT ürünleri fiyatlarına zam yaparken KİT'lerin zaruri olarak yapılması gereken zamları ile ayıplarını örtmek maksadıyla yapılan zamları ayırdetmek lazımdır. ikincisi vatandaşa ödetilen haksız gizli bir vergidir. Bu sorunuzun cevabını zannediyorum en iyi Sayın Bulutoğlu verecektir. Bir dönem KİT'lerin sorumluluğunu taşımıştır. KİT ürünleri fiyatlarına yapılan zamlar Hükümetlerin sorumluluğundadır. Bunların ne miktarı girdi fiyatları artışlarından ve piyasa gereği, ne miktarı kötü yönetimden kaynaklanıyor, bunu, sorumlu Hükümetler tespit edecektir.

DURAKBAŞA — Ama KİT'lerin zam yaparken en azından bir dönemi dikkate alarak ürün fiyatlarını ayarlaması gerekmiyor mu? Bu açı-

dan uygulamada bir dağınıklık, disiplinsizlik yok mu?

KOÇMAN — Tabii «KİT'lerin yaptığı zamlar bizi ilgilendirmez, onlar kendi yönetimlerinden kendileri sorumludur» gibi ifadeleri ciddiye alınak mümkün değildir. Gerçekten Sayın Başbakan'ın bu konudaki sözleri de bunu teyit ediyor. Nitekim, Sayın Başbakan, «mahalli seçimler nedeniyle bu zamları erteledik» diyor.

bütün kararların başbakana çok yakın küçük bir çevrede, hatta tek kişide toplanması; piyasa sisteminin işleyişine ters düşmektedir

KURDAŞ — Bu Hükümetin başarılardan biri olarak dış ödemelerde tikanıklık olmamasını belirttiniz. Ashında ben şimdiden ileride bu konuda çıkacak büyük bunalımın işaretlerini görüyorum. Bugüne kadar niçin çıkmadı? Çünkü bu fiktif ihracata göz yumularak işçi tasarruflarının, dışardaki birtakım paraların, ihtimal dışarıda bankalara kısa vadeli borçlanılarak sağlanan dövizlerin yurda dönüşü sağlandı. Aynı zamanda bu dönemde kısa vadeli prefinansman ve kabul kredili ithalat sistemleriyle de dışardan hayli kısa vadeli borçlar aldık. Şimdi fiktif ihracattan döndüğünüz anda, ihracat dövizleri önemli ölçüde azalacaktır. Ve bunalım, değiştiğim kısa vadeli borçlar sebebiyle daha şiddetle hissedilecektir. Ben işte Hükümetin bu tip yaklaşımlarını kısa vadeli ya da oportünist bir yaklaşım olarak değerlendiriyorum. Ayrıca şunu da vurgulayayım: Para arzı bu kadar azal-

ES Yayınları sunar

Prof. Dr. Ünal TEKİNALP

**SERMAYE PİYASASI
HUKUKUNA
ESASLARI**

Bilim ve iş çevrelerinin beklediği yapıt.
Fiyatı: 500 — TL

İsteme Adresi:
Ekonomik ve Sosyal Yayınlar A.Ş.
Catalçeşme Sokak No: 17/4 Çoğaloğlu - İstanbul
Telefon: 26 34 11

Not: Özetli postalamı yapabiliriz. PTT ile gönderilmesi isteniyorsa, kitap bedeline 65 — TL tutan pul parafını ilave edersek, önceden fahiye çıkışlarını garanti ederiz.

Kıtapçular için Genel Dağılım:
GE - DA

mıssa psikolojik faktörler böyle bir fiyat yükselmesinde fazlaca etkili olmaz. Parası olmayan adamın istediği kadar psikolojisi bozuk olsun birşey alamaz ki. Yani efektif bir talep olarak ortaya çıkmaz.

Benim en büyük korkum şudur. Her zaman vurgularım. Ben Türkiye'de ister sosyal demokrat, ister sağda iktidarlar için bir piyasa sisteminin akılcı biçimde işleyişini vazgeçilmez temel bir şart olarak görüyorum. Sosyal demokrasi veya daha liberal bir yaklaşım ancak bu aşamadan sonra bahis konusu olabilir. Sayın Özal bu sisteme sahip çıktığını söyleyip arkasından da bu tip uygulamalarla sistemi itibarsız hale getirirse, işte o zaman Türkiye'ye ekonomik politika bakımından en büyük haksızlığı yapmış olacaktır. Ancak, Hükümetin başarı hanesine yazılacak bazı hususlar da var. Döviz kurunu geçen dönemden daha akılcı olarak ayarladılar. Ve böylece dış ödemelerde bunalımı önleyebildiler. Döviz kurunu daha iyi ayarlayabilselerdi fiktif ihracata, bu kısa vadeli borçlanmalara da gerek kalmayabilirdi. Ekonomi kendiliğinden dengesini bulabilirdi.

DURAKBAŞA — Sayın Kurdaş, geçen bu 6 aylık süreyi değerlendirme için yeterli sayıyor musunuz? Bir takım kuşkuvarınız olduğu görülüyor ama...

KURDAŞ — Tabii birtakım kuşkuvarım var. Bu kuşkuvara neden olan hususları da söyledim. Hükümetin bazı sözcüleri «Biz piyasa ekonomisi değil, piyasa ekonomisine geçiş dönemini gerçekleştirmeye çalışıyoruz.» gibi beyanlarda bulunuyorlar. Demek ki onlar hâlâ meselenin benim anladığım ölçüde önemini, ciddiyetini kabul etmiş değildirler.

DURAKBAŞA — Ama bu bir yöntem farklılığı da olabilir. Siz bu önlemler birden ve topluca alınmalı idi diyorsunuz. Fakat Sayın Koçman da

değindi, hikmet-i hükümet gereği daha yumuşak bir geçiş olamaz mı?

KURDAŞ — Biliyorsunuz bu tartışmayı biz 4 yıldır yapıyoruz. Yani Ocak 1980'den beri. Ben hep piyasa sisteminin mantığına göre gerekler bütünüyle yapılmalı, tedbirler alınmalı, yarım bırakılmamalı, tutarlı olmalı diyorum. Fakat şimdi mesela ben bu Hükümeti önceki Hükümetlerden çok daha merkezîyetçi görmeye başladım. Çünkü bütün kararlar Başbakan'a çok yakın bir küçük çevrede, hatta tek kişide toplandı. Bu zat istediği gibi vergi iadesi sistemleri getiriyor; istediği gibi fonlar getiriyor; fonlar kaldırıyor, yasaklamalar getiriyor; yasaklamalar kaldırıyor. Kredi sistemini tayınıyor, tayınlamıyor; faizi her ay ayrı biçimde o belirliyor, döviz kurunu idare ediyor; kur garantileri veriyor... Piyasa sistemi ile uyumsuz daha ne olabilir? Bu sistem iflas ederse herkes bunu piyasa sistemine atfedecek; oysa bu işleyiş bir piyasa sistemi işleyişi değil ki, ondan hayli uzak; her gün de biraz daha uzaklaşan bir özel tutum.

DURAKBAŞA — Efendim, tabii tek kişinin karar vermesinde sakıncalar olabilir. Yalnız geçiş döneminde eğer bu tek kişinin aldığı kararlar aşama aşama olmak kaydıyla gerçek Piyasa Sistemi'ne geçiş için bir hazırlıksa o zaman bu sadece bir yöntem farklılığı olmaz mı?

KURDAŞ — Şöyle söyleyeyim. Bir Hükümet belirli bir hedefe küçük adımlarla ama devamlı giderse, ona güveninizi daha rahat ifade edersiniz. Ama bir Hükümet son 6 ayda aldığı tedbirler ya da yaptığı düzenlemeler ile ilk beyan ettiği niyetin aksı yönde bir gerileme göstermiş ise, meselâ, narh sistemini geri getirmek isterse, şüpheleriniz biraz artar. Bir Hükümet beyanlarında eskisi kadar bile piyasa sisteminin zo-

runlu olduğu görüşünü vurgulamazsa, şüpheleriniz daha da artar. Ben bu şüpheleri görüyorum. Tabii bu arada bir piyasa sistemi içinde Ali'ye rant, Veli'ye rant, Hasan'a rant ya da imtiyaz sağlayan uygulamalar çoğalır-sa olmaz, dersiniz. Ben de olmaz di-yorum.

DURAKBAŞA — Sayın Bulutoğlu sizin görüşlerinizi alabilir miyim?

başarı, milli gelirin artışı, refahın dağılımı ve sosyal adaletin gerçekleşmesi ile ölçülür; hükümet, ekonomiyi bürokrasiye ve takdire bağlı kararlarla yönetmeye kalkıyor

BULUTOĞLU — Ben önce bir noktayı işaret etmek istiyorum. 6 aylık bir süre ekonomik yönden bir Hükümetin başarısını ya da başarısızlığını değerlendirmek için yeterli değil. Fakat bazı konularda ilk beyanlarla açık bir şekilde çelişen gelişmeler olursa bunlar belirtilebilir. İkincisi bu Hükümet gelir gelmez çok hızlı düzenlemeler yaptı. Ve Sayın Kurdaş bunları niyet olarak piyasa ekonomisine geçiş diye baştan iyi karışladığını, fakat gerçekleşmelerin böyle olmadığını ifade etti. Ben burada kendi durumumu saptayabilmek bakımından bir noktayı açıklamak istiyorum. Bence piyasa düzeni bir araçtır. Bu açıdan bir Hükümeti buna yaklaştığı için başarılı, uzaklaştığı için başarısız saymak uygun bir değerlendirme olmaz. Milli gelirin artışı, refahın dağıtılması, sosyal adaletin gerçekleşmesi; bunları sağlayabiliyorsa, o Hükümet başarılı olacaktır. Serbest piyasanın önemi bir araç

olarak anonimliği sağlamasında. Kararlar alınır, herkes ona uyar. Oysa, Özal Hükümeti bürokrasiye bağlı, takdire bağlı kararlarla ekonomiyi yönetmeye kalkıyor. Bu bakımdan Sayın Kurdaş'ın değerlemelerine katılıyorum. Piyasa sisteminde teşvikler objektif, herkese açık, genel kurallar şeklinde konmalı; oysa öyle yapılmıyor.

Hükümetin geçen 6 ay içerisinde ekonomik yönden başarısız sayabileceğimiz durumu nedir? Bunu Sayın Kurdaş ve Sayın Koçman enflasyonun önlenememesi olarak belirttiler. Geciktirilmiş zamların buna katkısı oldu mu? Elbette olmuştur. Fakat fiyat artışları sadece Nisan'da değil, Mayıs'ta da hızını devam ettirdi. Bu artık Mart'ta, Mart'ın sonunda yapılan zamların etkisinden öteye bazı piyasa güçlerinin de fiyatları yükseltmeye devam ettiği şeklinde bir izlenim yaratıyor. Acaba ihracat arttı da halka sunulabilecek maddeler azaldı ve fiyatlar onun için mi yükseldi diye bir soru akla geliyor. Sizin verdiğiniz istatistiklerde Nisan ayı sonuna kadar en fazla ihracatı artan sanayi ürünleri; tarım ürünlerinde aksine azalma var. Ama bu yıl mevsim geç geldi. Tarım ürünleri ucuzlanması, ürünün bollaşması biraz gecikmiş olabilir. Fakat en azından Hükümetin bu olaya bakışı çelişki sergiliyor. Bir yandan piyasa mekanizmasına güvenden söz ediliyor, öte yandan narh uygulamalarına geçiliyor. Bence de Hükümetin piyasa sistemine güveni açısından Sayın Kurdaş'ın belirttiği çelişkiler üzerinde durulması gerek.

Bir başka nokta; para arzı aşığıya çekiliyor, buna karşın fiyatlar yükselmeye devam ediyor. Bu nereden ileri geliyor? Bunun çeşitli etkileri olabilir. Para piyasada eskisine kıyasla daha kıttır ve eskisinden daha kötü ödeme araçları kabul ediliyordur: 3 ay vade yerine 6 ay

vade tanınması gibi. Bunlar hep paranın yerine geçen para benzeri şeyler: taraflar arasındaki alışverişin yürümesini sağlayan araçlar. Fakat geçen yıla kıyasla bu yıl bu olaylar daha mı arttı, bunun henüz kesin bir araştırması da yapılmış değil. Amerika'yı ele alırsak, orada, % 10 emisyon artarken fiyatlar % 4-5 artabilir. Bu olay nasıl oluyor? Bu verimliliğin artması sayesinde oluyor. İşçi verimliliği arttığı için üretim artıyor ve % 10 emisyon artışında % 4'ünü üre-

Prof. Dr. Kenan BULUTOĞLU

tim artışı massedebiliyor. Beni endişeye götüren asıl nokta bu. Türkiye'de birkaç yıldır üretkenliği, işçi başına verimi artıramıyoruz. Neden? Çünkü yeni tesisler, yeni yatırımlar devreye girmiyor. Çünkü yatırım ikincil konu haline gelmiş; peşpeşe istikrar yılları geliyor ve yatırımsızlıktan ekonomide verimlilik artışı gerçekleşmiyor.

DURAKBAŞA — Kapasite kullanımındaki artış bunu telafi etmez mi Sayın Bulutoğlu?

BULUTOĞLU — Efendim orada önemli bir nokta var, iyi ki belirttiniz, ona değinmek isterim. Eğer bir ekonomi dışa yönelme politikasına geçerse, ki bu sanıldığı gibi bence 1980'de yapılmadı, petrol şokundan hemen sonra başladı; büyük devallüasyonlar sık sık yapılmaya 1978'den sonra başladı; ve ihracat dövizleri de artmaya başladı. Bunun istikrar politikası şeklinde sistemli hale getirilmesi ise 1980'dedir. Bu Sovyetler Birliği'nde de yapılırsa, Romanya'da da yapılırsa içeride kemeri sıkıp bir miktar fazlalığın yaratılıp ihraç edilmesi olayıdır. Ama bu amaç gerçekleştirilirken şu unutulmamalı: Uzun vade bir takım kısa vadelerin birleşmesinden meydana gelir ve Türkiye'de bu ikinci petrol şokundan beri altı yıl geçti. Altı yıl içinde bizim bir büyüme politikamız da olmalı idi, olmadı. Bu gerçekten de aksamıştır. Ekonomi politikamızda dışa dönme olduğu halde, buna uygun bir büyüme politikası, yatırımların devreye girmesi gerçekleşmedi.

dışa yönelen kesimlerde yenileme ve kapasite genişletici yatırımlar gerekli; işletmeler yüksek faiz ve kur rizikosunu nedenleriyle bunu gerçekleştiremiyor

Bakınız, iç piyasadan eğer dış piyasaya ekonomiyi çevirirsek mevcut kurulu kapasitenin kullanma şekli değişir. Birdenbire dış talebin gücü artacağı için, onların talep ettiği malları üreten sektörlerde tam kapasiteye geçilir. Tekstilde, konfeksiyonda, tarım ürünlerini ihraç eden kesimlerde. Buna karşılık, özellikle iç piyasaya hitap eden üretim dala-

rında kapasite kullanımı düşer. İşte bu o zaman beyaz mallarda oldu. Bina inşaatından sonra onu tamamlayan halı idi, mobilya idi onlarda oldu ve otomotiv sanayiinde görüldü. Şimdi birdenbire bir karar içeriye doğru hitap eden sanayiın % 80'den % 60'a düşmesine ya da zaten düşük kapasite kullanılıyorsa o düzeyde kalmasına sebep oluyor. Buna karşın dışa yönelik sanayilerde kapasite kullanımı artıyor. Fakat bizim dışa yönelik sektörlerimiz (iplik, tekstil fabrikaları gibi) başlangıçta çok küçük kapasiteli olduğu için kapasite kullanımında hemen darboğaza geldiler. Şimdi bence bu kesimlerde çok önemli yenileme yatırımları, kapasite genişletici yatırımlar gerekli. Ama işletmeler bunu yüksek faiz ve kur rizikosunu nedeni ile yapmadı. Bankaların parasına talip olanlar da iç piyasasını kaybetmiş, yaşama savaşı verenler oldu. Ve genellikle IMF'nin enflasyona çare olarak önerilen yüksek faiz politikası savunulurken, «dert etmeyin o güne kadar bankalardan para alamayan bir kesim vardır. Bunların ellerindeki yatırım fırsatları çok kârlıdır. Bunlar devreye girer. Verimli olmayanlar devreden çıkar» deniyor. Öyle olmadı: Kârlı işler değil, gitgide rizikolu işler devreye girdi. Dolayısıyla bu ihracata dönük yapısal değişikliğin gerektirdiği uyumu, finans piyasası, bankalarımız sağlayamadı; ayrıca kendileri sıkıntıya girdiler.

Bu noktada yüksek faiz politikasının üzerinde tereddütlerimi ifade etmek istiyorum. Ben negatif faize her zaman karşı oldum. Makul bir artı faiz verilmeli; bu faiz enflasyonun biraz üstünde olmalı. Ama üst tarafında bankaların kârlılığını bankacılık hizmetleri karşılamalı. Batı ülkelerinde kaynak maliyetine eklenen % 1, % 0,5, % 0 ikraz faizi gayet yaygındır. Ben serbest piyasa ile buraya geçileceğini sanmıyorum. Çünkü

bankalar arasında rekabet oluyor. Halkta da riziko körlüğü var: hangisi yüksek faiz veriyorsa ona gidiyor. Bunu önleyemediğinize göre, kaldı ki bankalar sisteminin bir güvenesi de var, bu bakımdan belli bir vade içerisinde faizleri yavaş yavaş düşürmeğe çalışmalı Hükümet. Sayın Kurdaş'ın dış borçlanmalar konusundaki kaygılarına katılıyorum. Hükümetin sıkı para politikası iç kaynakları fazla daralttığından girişimciye dış kaynağı kendiniz bulun diyor, bu da bir takım komisyonlar ödenerek pahalı şartlarla para bulunmasına yol açıyor. Türkiye'de henüz bankacılık sistemi çok güçlü değil ki, bu sistem kendisine kendi güvencesi ile dışardan yeterli para bulsun. Dolayısıyla ancak Türkiye'deki iş adamlarının dışarda tutmuş oldukları paralar, işçi dövizleri geliyor ya da nihayet elverişsiz borçlanma koşulları (yani kısa vade yüksek faiz ile) kaynak temini gidiliyor. Ancak, en ufak bir dış ödemeler gücünde bu elverişsiz kredilerin geri ödenmesi büyük bir problem olarak karşımıza çıkıyor.

İhracatta vergi iadesine gelince, matematik bir olaydır; ne zaman vergi iadesi dövizin karaborsa fiyat farkı + işlem maliyetini aşar ise o zaman vergi iadesini kâr haline getirmek için bu çeşit hayali ihracata gidilir. Döviz kurunun gerçekçi saptandığı bir sistemde vergi iadesini kaldırmaktan başka çare yoktur. Hükümet de bunu kaldırmayı vaat etmişti. Ana, gazetelerden yeni bir erteleme için haberler alıyoruz.

Özal Hükümeti'nin söyleyip de başaramadığı konulardan bir başkası da Devletin sahip olduğu bir kısım varlıkların gelirini karşılık gösterek yapacağı iç istikrazlar. Bu konuda hiçbir gelişme olmadı. Olmayacak idi ise, neden bu konu bu kadar kuralandı. İfayı edildi. Kaldı ki Hazine borçlanmasının aşırı boyutlara ulaşması ve devletin piyasada rakip çık-

ması da faizlerin yükselmesine neden oluyor. Bu da uygun değildir.

Öte yandan, Hükümetin başarı hanesinde görülebilecek bir olay var. Altın fiyatları galiba Türkiye'de Dünya piyasasına kıyasla düşük şu anda. Eğer öyle ise 1981'de olduğu gibi altın çıkışı olabilir. TPKK'nun öngördüğünün aksine altın çıkışı bence iyi birşey, altın girişi kötüdür. Çünkü, altın çıkarsa, muhakkak döviz girecek karşılığında. Çünkü onu satanlar dışardaki parasını Türkiye'ye getirip ihtiyaçları için kullanacak; ekonominin ihtiyacı var buna. Eğer bu kaynaktan Türkiye 5-6 yüz milyon, 1 milyar dolar getirebilirse, bu işletmeler için büyük bir imkân sağlayabilir. Bir başka konu, Sayın Özal Ortadoğu'dan uygun şartlarla sermaye bulmayı umuyordu. Bence bu gerçekçi bir değerlendirme. Bunu yapabilirse para bolluğu içinde yüzen bir Ortadoğu ile sermaye kıtlığı içinde kıvranan Türk ekonomisi bütünleşebilir, birbirine destek olabilir. Sermaye hisse senedi olarak, fabrika satın alarak Türkiye'ye gelebilir. Oysa, yapılan yasal düzenlemelere karşın bu konuda hiçbir gelişme duymadım.

KOÇMAN — Bir soru sorabilir miyim? Bu Hükümetin kamuoyunda en fazla eleştirilen taraflarından biri de IMF reçetelerine sıkı sıkıya bağlı olmak. Bildiğim kadarı ile IMF istikrarı finanse eder. Yani IMF'ye gidermeniz IMF sizin durumunuza bakar, «şunları şunları yaparsan ben sana yeşil ışık yakarım ve bazı finansman kolaylıkları sağlarım» der. IMF istikrarı finanse ettiğine göre, finans konularında reçetelerine mümkün olduğunca sadık kalmak, aslında istikrardan yana olmak değil midir? Çünkü mesela biz 1950'lerden önce IMF'ye üye olmuşuz. 1950'lerden sonra har vurup harman savurmuşuz. 1955'de ilk IMF Heyeti gelmiş, onu kovmuşuz. Ondan sonra 1958'de çok peri-

şan vaziyette önlere gidip ağır anlaşmalar yapmışız. 1970'de biraz daha farklı bir durumda yani iflas eden bir ekonominin değil de büyüyen, genişleyen bir ekonominin gereği olan bir anlaşma yapmışız. 1975'lerden sonra IMF'ye 4 defa niyet mektubu vermişiz. Hatta 1978 - 1979'da aynı Maliye Bakanı iki defa niyet mektubu vermiş; bir 1978 başında bir 1979'da. Bütün bunları yaşamışız. Bütün bunlardan sonra diyorlar ki, «işte 1980'den bu yana IMF kısılcacına girdik ve mahvolmaya başladık». Biz her başı sıkıştığında her çeşit hükümet zamanında IMF'nin önüne gitmişiz. Ona gitmeden önce ekonomik yönden yapılmaması gereken kadar şey varsa, onu da yapmışız. Bundan iş adamı memnun, politikacı memnun, çiftçi memnun, esnaf memnun, herkes memnun. Ne zaman ki «kardeşim buu yol, yol değildir, şundan bundan canın yanacak ki ondan sonra istikrara kavuşacaksın» diyor, IMF'ye düşman kesiliyoruz. Bu bir geri kalmışlık esprisii, çelişkisi değil mi?

IMF - türkiye ilişkileri ve ötesi...

BULUTOĞLU — Efendim, IMF bir Birleşmiş Milletler Kuruluşu. Bugün içinde belki Sovyetler Birliği de bulunacaktı, eğer bazı konularda o sırada soğuk savaş başlamasa idi. Şimdi hâlâ daha birçok doğu bloku ülkeleri katılmakta. Romanya, Macaristan katılıyor, hatta Çin katılıyor. Şimdi IMF reçeteleri tipik borçlunun borçluya borcunu ödetme reçetesi: kemerleri sıkacaksın, yaşam düzeyini biraz azaltacaksın, borcunu ödeyeceksin, saygınlığın artacak. Bunda kızacak, adamları emperyalist ilan edecek hiçbir sebep yok. Bunun reçetesinin acı olduğunu da biliyoruz. Çünkü ihracata yönelebilmek için

içerde talebi kısacaksınız. Bütün bunlara ben evet diyorum. Fakat IMF ile müzakere edilecek epeyce husus da var. Mesela IMF 1950'lerde Sayın Kurdaş daha iyi bilir, verdiği reçetelerde bu yüksek faiz konusunu ileri sürmezdi; hep kredileri dondururdu. 1958'de kredileri dondurmuş, falze karışmamış. Belki biraz karışsaydı iyi olabilirdi. Ama 1970'lerde biz kredi dondurmamalıyım, yüksek faizle zaten krediye fazla talep olmaz diye o yöntemi benimsedi. Oysa bu politika ülkelere göre değişebilir. İkincisi IMF dünya ticaretinde liberalleşmeye, daha doğrusu çok yönlü ticarete taraftar; ikili anlaşmalara karşı. Bu onun statüsünde yazılı; daima da karşı çıkacaktır. Bizim 1978'den, 1980'den bu yana en başarılı olduğumuz ihracat alanı ikili anlaşmalarla artırdığımız ihracat: İnanla yaptığımız anlaşma var; Irakla yaptığımız anlaşma var. Bunlar ikili anlaşmalar ve buna hayır demememiz lazım. Dünya ticaretinin % 60'ı şimdi iki taraflı ticaret oldu; bunu biz yapmadık ki. En ideali tabii ki serbest döviz ile ticaret yapmak; ve açığınızı fazla verdiğiniz ülkedeki fazlanızı ile karşılamak. Ama Dünya böyle olmadığı için biz bu noktadan IMF'nin koyduğu şartlara itiraz etmeliyiz; bu müzakere konusu yapılabilir. Sıkı para politikasında da amaç enflasyonu yavaş yavaş azaltmak olabilir. Bu zamana yayılabilir. Enflasyonla birkaç yıl beraber yaşama formülü aranabilir. Ben enflasyona göz yumulsun demiyorum. Fakat olmuş bir olayı birden geri çekmenin sebep olabileceği üretim düşüşlerinden kaçınmak gerek; onu söylemek istiyorum.

KURDAŞ — IMF konusunda ben de bir noktayı vurgulamalıyım. Ashında Türkiye hiçbir zaman IMF'nin reçetesini tam yerine getirmemiştir. Yani ne 1950'lerde, ne 1970'lerde, ne de şimdi. IMF'nin reçetesini yerine getirmek için Devletin bütçesine hâkim

olması lazım. Hemen hiçbir Hükümet bu bütçeye tam manası ile hâkim olacak tedbirleri, vergi açısından, giderlerin kontrolü açısından sağlamakta başarılı olamamıştır. Ben IMF'yi doktora benzetirim. Alkolik olmuş, kendi hatası ile herşeyi yapmış, enflasyonist ekonomi politikası izlemiş, suni döviz kuru politikası izlemiş, gelişmiş güzel yatırım politikası izlemiş ve sonunda hastalanmış bir ülke, borçlanma imkânı tükenince IMF'nin ayağına gitmek zorundadır. O bir doktordur ve bir manada alkolü tedavî edecektir. Ondan sonra böylesine bir hastanın: «IMF bana şunu bunu tavsiye etti, acı ilaçlar veriyor» diye bağırması doğru değildir, hakkı da değildir. IMF'de bizim gibi teknisyenler var. Onların tedbirlerinde o sırada yaygın, moda olan görüşler bazen ağır basabilir. 1950'lerde faiz oranı enflasyonu önlemede önemli tedbir değildi. Ama Türkiye'nin 1950'lerde hiçbir zaman enflasyon oranı % 10'ların üstüne çıkmamıştı. Dünyada da genellikle enflasyon kontrol altında idi. Tabii o zaman istikrar tedbirinin önemi bütçe denkliliği, birtakım vergi tedbirleri, makul bir döviz kuru saptanması ve döviz kurunun denge düzeyinde sürdürülmesi noktalarında yoğunlaşıyordu. 1970'lerde ekonomilerde enflasyon oranı çok yüksek boyutlara gelip de tasarruflar sıfırlanmağa doğru gidince, tabii faiz devreye gelmiştir. Ashında reel faiz olmadan bir piyasa ekonomisinde kaynak dağılımında rasyonalizasyon sağlanamaz.

Bir de negatif faizin yanına suni, düşük döviz kurunu koyun. O zaman, doğal olarak, ekonomi sermaye yoğun yatırımlara kayar. «Reel faiz politikasını terkedin» dediğiniz zaman bütün bu neticeleri hemen düşünmek lazımdır. Kur garantisi verirken de bunu düşünmek lazımdır. Kur garantisi ile yatırımcı pekala tamamen otomasyona gidebilir. Çünkü kur ga-

rantisi ile yatırımcıya Devlet ucuz kaynak veriyor demektir. İşte bunları hep düşünmek lazım.

«piyasa ekonomisi, araç olmaktan öte bir sistemdir; gerçekte alternatifi olmayan bir sistemdir»

Bir hususu vurgulayarak sözlerimi bitirmek istiyorum. Bence, piyasa sistemi bir araç olmaktan öte bir sistemdir ve gerçekte alternatifi olmayan bir sistemdir. Ben piyasa sistemini hem ekonomide makro dengelemlerin kurulabilmesi, hem kaynakların en verimli şekilde kullanılması, dolaşısıyla kalkınmanın hızlı ve sağlıklı olması açısından; hem de havadan kazançların önlenip gelir dağılımının asgari rasyonel biçimde yapılabilmesi açısından, vazgeçilemez bir sistem olarak düşünüyorum. Onun dışında kanımca ekonomilerde idari yönetimle (Tam merkezi bir planlamaya giderseniz o başka. Tabii bu konumuzun dışındadır ve sanırım hiçbirimiz böyle bir çözüme iltifat etmeyiz) bir denge kurabilmek, kaynakları rasyonel kullanabilmek, gelir dağılımında rantları önleyebilmek imkânı yoktur. Çünkü piyasa sistemine her idari müdahale bir rant doğuruyor: Şimdi ihracata müdahale etmiştir Özal Hükümeti; özel primler vermiş, havadan kazançlar yaratmıştır. COMECON Ülkeleri ile ticarete bir gruba imtiyaz verince, ona havadan kazançlar sağlayacaktır. Kur garantisi ile yine bir kısım kimseye havadan kazanç verecektir.

Bence demokrasi içinde hedef tercihi dayanan siyasi bölünmeler, yani partiler ancak makul şekilde çalışan bir piyasa sistemi üzerine inşa edilebilir. Önce diyorum, piyasa ekonomisi sistemini kabul edeceksiniz,

ondan sonra o sistem içinde isterse-
niz muhafazakâr-liberal, isterseniz sosyal demokrat olacaksınız. O sistem içinde, yani piyasa düzeni içinde, kendi hedeflerinizi, mesela sosyal demokrat iseniz servet, gelir ve fırsatların daha adil dağıtılmasını; adalet içinde hızlı kalkınmayı; ihtimal dışı borçlanmasız nasıl kalkınabileceğinizi araştıracaksınız. Kısaca ben piyasa sistemini demokratik yönetimin vaz geçilmez temel unsur olarak kabul ediyorum. Eğer Türkiye tekrar Ankara'dan yönetilen bir ekonomik modele dönerse, -ki Özal ekibine bu açıdan her zamandan daha fazla endişe ile bakıyorum. Çünkü onlarda da bütün yetkileri kendinde toplamak, hatta bir adamda toplamak zaafı kuvvetli-, o zaman Türkiye'de demokratik düzen yeniden tehlikeye girer, sekteye uğrar endişesindeyim.

BULUTOĞLU — Fiyatlara ilişkin olarak bir noktaya değinmek istiyorum. Piyasa ekonomisinde fiyatların gerçekçiliği, serbestçe oluşması şarttır. Yalnız ülkemizde buğdayı ele alalım. Bunun alımı eğer tamamen piyasaya bırakılırsa, kısa bir sürede o kadar büyük finans gücü istiyor ki, orada satıcılar ezilebilir. Bunu sağlayacak, fiyatları fazla düşürmeyecek bir finans sistemi yoksa, bunu devlet gibi bir büyük alıcının taban -ama tavan değil- fiyatı olarak desteklemesi gerekir. Bu olmaz ise üretici malını değerine satamaz. Yalnız, fiyat saptanmasında dünya fiyatları bir gösterge, bir sınır olmalı.

KURDAŞ — Gene o zaman da dünya piyasa sistemine bağlı olarak, ona yakın bir müdahale öngörüyorsunuz.

BULUTOĞLU — Evet, ancak, ondan sonra bir şey daha var. Ben eğer halkı korumak istiyorsam, gelir dağılımını etkilemenin etkin bir aracı olarak bütçeden kaynak ayırıp ekme-

ği ucuza satabilirim. Ben bunu da piyasa ekonomisine aykırı görmüyorum.

KOÇMAN — Ama bu kaynağı yaratabilmek için halktan vergi alacaksınız.

BULUTOĞLU — Alacağız.

KURDAŞ — Yani fakiri desteklemeyi, fiyatla oynayacağımız yerde gelir dağılımı araçları ile yapsak daha iyi olmaz mı? Bunu gelir politikası, vergi politikası yoluyla yapamaz mıyız?

DURAKBAŞA — Sayın Bulutoğlu'ndan benim de birkaç sorum olacak. Şimdi Sayın Bulutoğlu, bugünkü koşullar içerisinde yüksek faiz politikasına karşı oldunuz. Yalnız bizim sanayimiz, biliyorsunuz geçmiş dönemde, bu negatif faizler dolayısıyla kendi öz kaynağını değil, dış kayna-

ğı kullanmıştır çoğu kez. Bu da şüphesiz zayıf bir bünye meydana getirmiştir. Yüksek faiz politikasının bunu düzeltmede yararı olmuyor mu? Ve er geç eğer dışarı ile bütünleşeceksek böyle bir geçiş zorunda değil miydi? Birinci sorum bu.

İkincisi diyorsunuz ki yatırımlara, üretim artışına önem verilmiyor. Şimdi Hükümetin benimsediği modelde; «önce enflasyonu frenleyelim, bir nefes alalım, sonra ancak sağlıklı bir üretim artışı yoluna gidilebilir; çünkü tasarrufların artması ancak ondan sonra mümkün olabilecektir» görüşü yok mu? Bilmiyorum sizin modelinizde bu üretim artışı nasıl sağlanacak?

Üçüncüsü diyoruz ki, Türkiye'de pahalılık var; özellikle tarım ürünlerinde. Aslında Türkiye'de tarım ürünleri fiyatları genellikle dünya fiyatlarının altında. Nitekim, ihracatta aradaki farkı Hükümetler bir Fon'a alıyorlar. Şimdi bu tutum gelir dağılımını olumsuz yönde etkileyen bir husus değil mi? Eğer genel fiyat düzeyinin biz bu şekilde artışına neden oluyorsak, gelir dağılımını onu etkileyecek araçlarla düzelterek buna karşılık tarım ürünleri fiyatlarının yükselmesini daha uygun görmeli değil miyiz?

yüksek faiz uygulaması; enflasyon, yatırımlar, üretim artışı; tarım ürünleri fiyatları ve sübvansiyon politikası üzerine görüşler

BULUTOĞLU — Düşük faiz muhakkak ki geçmişte işletmelerde aşırı dış borçlanmaya sebep oldu. Bu durumun düzeltilmesi şartı. Bu serma-

1955-1979
yılları
arasında
Türkiye'nin
temel
ekonomik
sorunları

*
Hatalı
tutum ve
politikaların
doğru
cevapların
bulunması.

Neden ve nasıl bu günlere geldik ?

İsteme adresi: Ekonomik ve Sosyal Yayınlar A.Ş.
Çatalçeşme Sokak No. 17/4, Cağaloğlu - İstanbul
Telefon : 26 34 11

yelerini, öz varlıklarını yükselterek sağlanacaktır. Oysa aşırı yüksek faiz, aşırı borçluluk durumunu daha da artırdı bizde. Bence bu işte aracılık edecek olan bankalardır. Bankalar işletmelerin el değiştirmesi yoluyla öz sermaye yapısını kuvvetlendirecek bir işlev görmeliler, ama göremiyorlar. Bu el değiştirmelerin zamanıdır şimdi; işletmeler daha fazla sermaye koyalara geçmeli. Veya Sayın Özal'ın dediği gibi işletme sahipleri kendi varlıklarını daha fazla sermaye olarak koymalı. Bence bu yüksek faiz ile değil, normal bir artı faizle de sağlanabilir. Kaldı ki, 1980'den sonraki dönemde de negatif faizlerle borç verme, Sayın Kurdaş'ın da belirttiği gibi, birçok sektörlerde devam etti: gemi alımında, yapımında devam etti; ihracat kredilerinde devam etti. Sermaye piyasasının da kurulması ve işler kılınması bu konuda zorunlu görünüyor.

İkinci nokta, önce istikrar sağlansın sonra üretim artırılacak konusudur. Bence enflasyon içinde de büyüme olabilir. Brezilya örneğinde olduğu gibi... Fakat enflasyonun yavaş yavaş indirilmesi önemli. Her yıl bir miktar yatırım yaparsanız, bir miktar üretim artışı ile her yıl enflasyonunu 3-4 puan geri çekebilirsiniz. Bunu emisyon artışını düşürerek daha da hızlandırabilirsiniz. Düzenlemeyi daha uzun bir süreye yayarınız.

Üçüncü konu, tarım ürünleri fiyatları bence de kesinlikle dünya piyasası fiyatlarından farklı olmamalı. Bundan sapma doğru değildir. Tarım ürünleri fiyatlarının yükselmesi karşısında Hükümetin kötü bir tedbir alması ihtimali şu anda var; o da ihracatı yasaklamak. Bu geçmişte çok olmuştur; son derece yanlış. Eğer et fiyatı aşırı yükselirse bunun gelecek yıl için hayırlı bir sonucu vardır. Üretici daha fazla et üretir. Ama kısa sürede dar gelirli için ucuz tanzim satışı, bütçede sağlam kaynaklar

varsa yapılabilir. Ben kesinlikle dünya piyasası fiyatlarından farklı fiyatlarla şunu bunu korumaya, bu tarz bir sübvansiyon politikasına karşıyım. Fiyatlara dokunmamalı, sübvansiyon yapılacaksa bütçeden yapılmalı.

DURAKBAŞA — Değerli katkılarınız için teşekkürler ediyorum, sağ olun.

Dergi'nin Notu: Yukarıda sunulan «Açık Oturum» 13 Haziran 1984 tarihinde yapılmıştır.

banka ve ekonomik yorumlar

Aylık Dergi

Ciltlenmiş
eski sayıları:

- Bankacılar
- İktisatçılar
- Yöneticiler
- ve ilgili alanlarda
- yüksek öğrenim gören
- Öğrenciler

için en yararlı kaynak.

1983 yılı cildi :	2.000.— TL
1982 yılı cildi :	1.500.— TL
1981 yılı cildi :	1.000.— TL
1980 yılı cildi :	800.— TL
1979 yılı cildi :	800.— TL
1978 yılı cildi :	800.— TL
Önceki yıllar :	500.— TL

İSTEME ADRESİ:

Catalçeşme Sokak No. 17/4

Cağaloğlu - İstanbul

TELEFON : 526 34 11

Süper Sistem

Rasyonel bankacılık anlayışı içinde,
sektördeki gelişmeleri izleyen
Garanti Bankası,
formaliteleri sınırlandıran,
işlemleri çabuklaştıran kendine özgü
bir sistemi bütün şubelerinde
uygulamaktadır.

GARANTİ BANKASI

Plan mı, Piyasa Ekonomisi mi?

PROF. DR. AHMET KILIÇBAY

YUKARIDA sunduğumuz başlık ile, açık veya kapalı, belirli veya belirsiz olarak zihinlerde yer eden önemli bir konuya dikkati çekmek istiyoruz.

Türkiye bugün Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nın hazırlığı içindedir. Ancak plan bir müessese olarak, bir alet olarak, bir teknik olarak 1960 sonrasında kazandığı önemi ve yeri kaybetmiştir. Bunun çeşitli sebepleri arasında şu inanç önemli bir yer tutar: «Plan varsa piyasa ekonomisi var olamaz; piyasa ekonomisinin bulunduğu yerde plana gerek yoktur.»

Çağdaş iktisatçıların büyük bir çoğunluğu bu yanlış inancı reddederken plan ile piyasa arasındaki ilişkilerin «biri varsa öteki olmaz» biçiminde özetlenemeyeceğini ifade etmişlerdir. Çağdaş ekonomistler bilgili bir biçimde ele alınmak ve iyi kullanılmak şartı ile plan ile piyasa ekonomisinin bir arada yaşayabileceklerini ve iyi geçinebileceklerini, hatta birbirlerine yardımcı olabileceklerini ileri sürmüşlerdir.

Bu yazımızda; «Tam bir piyasa ekonomisi (laissez faire) modeli mi, yoksa tam bir merkezi planlama modeli mi üstündür?» sorusunu tartışmayacağız. Ekonomik kalkınmada pür piyasa ekonomisinin üstünlüğünü savunan F. Hayek'in karşısında aksi görüşe bağlı bulunan Dobb, Sweezy,

Bergsen'in yaklaşımlarının kıyaslamalı analizini de yapmıyacağız.. Amacımız karma ekonomi modeli içinde piyasa mekanizması çerçevesinde «Plan - Piyasa» ilişkilerine açıklık getirebilmektir.

Yakın tarihlere kadar piyasa ekonomisi ve planlı ekonomi konuları, bir doktrin tartışması, bir sistemler kıyaslaması olarak, iki cephe arasında zaman zaman sıcak çatışmalara yol açmışsa da; günümüzde bu konu daha serinkanlı daha teknik düzeyde ele alınmakta ve «planlı piyasa ekonomisi» terimi artık yadırganmamaktadır.

Türkiye'de Plan Modeli ve Piyasa Ekonomisi

Cuhuriyetin kuruluşunu izleyen yıllarda kalkınmaya ve sanayileşmeye ağırlık veren hükümetler birinci jenerasyon diyebileceğimiz «plan»lara başvurmuşlardır. Çağımızın planlama bilgisi, planlama yöntem ve teknikleri ile kıyaslandığı zaman sadece «yapılacak işlerin sistematik sıralanması» olarak kabul edebileceğimiz bu planlardan sonra, 1963 yılında ilk defa o gün için modern sayılacak planlama teknik ve yöntemlerinden yararlanma yoluna gidilmiş ve «kamu kesimi için zorunlu, özel kesim için yol gösterici» niteliklere sahip olduğu öne sürülen

planlar hazırlanmıştır. Bunu izleyen, «Türkiye'de planlamacılığın romantik çağı» diyebileceğimiz, birkaç yıl içinde ilgi çekici gelişmeler ve değişimler olmuştur. Bir yanda planların tanıtılması ve geliştirilmesi için ulusal ve uluslararası seminerler düzenlenirken, öte yanda ekonomik konularda karar ve tercih sahibi siyasal otoriteler, planların sınırlayıcı ve kısıtlayıcı şartlarına uymaya ve «uzun vadeli» düşünmeye çalışmışlardır.

Çok uzun sürmeyen bu romantik çağın hemen arkasından yeni bir dönemin başladığını görüyoruz. Bir yanda, planın tekniği ve yöntemlerini geliştirmekten çok onun müdahale alanı ve gücünü büyütme çabası ve siyasal tercih haklarına sahip olma savaşına giren «planlama teknokratları», öte yanda plan hakkında yeterli bilgiye sahip olmadan kamuoyu oluşturan basın ve nihayet planın disiplininden ve sorumluluğundan uzak kalmak isteyen siyasal otoriteler... Bunlar, Türkiye'de planlamanın bilimsel, çağdaş ve dolayısıyla yararlı bir alet olmasını önlemiş ve beş yıllık planlar, formalite gereği, birbirinin bürokratik kopyası olarak hazırlanmış ve sonra da Devlet Planlama Teşkilatı'na «uygulama» ile ilgili daireler de katılarak bu «müessese» amacından uzaklaşmıştır.

Çok kısa olarak özetlediğimiz «planlama tarihi» bugün «planlama»nın yerini anlayabilmek için yeterli bilgiyi verir. Uzun bir süre ideal olandan uzak ve tam güçle çalışmayan «Planlama»; 24 Ocak 1980'den sonra biraz daha gölgeye, hatta karanlığa itilmiştir. Zira o gün bu gün «piyasa ekonomisi» günün konusu olmuş ve piyasa ekonomisinin bulunduğu yerde «plan»ın yeri yoktur görüşü, açık-

ca ifade edilmemekle beraber, güç kazanmıştır.

Acaba öyle midir? Piyasa ekonomisine ağırlık veren bir iktisat politikası modelinde planın yeri yok mudur? Bu konuyu evvela basitleştirilmiş olarak akademik düzeyde, sonra da Türk ekonomisinin gerçekleri çerçevesinde uygulama alanında ele almak istiyoruz.

Planlama Alanında Neler Var?

Nobel ödülü sahibi iki büyük iktisatçı, R. Frisch ve J. Tinbergen'in (1) büyük katkıları ile sistematize edilen ve özellikle Tinbergen'in çalışmaları ile bilim çevrelerinde yayılan ve çeşitli katkılar ve uygulamalarla gelişen planlama teori ve teknikleri, daha sonra matematiksel iktisatçıların ve ekonometrisyenlerin de katılmaları ile olgunluğa, güçlülüğe ve bir anlamda esnekliğe sahip olmuştur.

Bugün ekonominin tamamını gerçek niteliği ile tanımaya yardım edecek ekonometrik - dinamik plan modellerinden, geleceğin tahmini ve gelecekte ekonominin sahip olacağı değerleri gösteren «simülasyon» modellerine kadar uzanan bir dizi «s sofistike» plan modelleri; bu alandaki literatürü zenginleştirmiş ve bütün bunlara ek olarak yeni gelişmeler, planla piyasa ekonomisinin bir arada yaşamasına olanak sağlayan bir ortam yaratmıştır. Bugün iktisadi planlamanın ulaştığı düzey, teknik seviyesi ve bilimsel gücü ona çok geniş bir kullanma alanı sağlamış bulunmaktadır.

Bugün ulaştığı ileri düzeyi ile planlama totaliter merkezi plan modeline sahip ülkelerde olduğu kadar, karma ekonomi modeline sahip ülke-

(1) J. Tinbergen; Central Planning, Yale University Press, 1964.

lerde, hatta piyasa ekonomisine ağırlık veren ekonomilerde bile yararlı olarak kullanılacak bir araç niteliğine sahip olmuştur.

Daha 1964'de Tinbergen iktisadi planlamanın iki kaynaktan doğduğunu, bunlardan birinin Rusya'nın sosyalist plan modeli, ötekisinin de Batı tipi makro planlama modeli olduğunu belirtmiştir. Tinbergen'e göre Batı tipi planlamanın hedefi ekonominin bir bütün olarak işleyişini öğrenmek, onu tanımadır. Bu tip planlamada «milli muhasebe» tekniklerinin, piyasa analizleri ile birleştirilmiş Keynesien kavramların rolü büyük olmuş ve bunlar sonunda «makro ekonomik-ekonometrik modeller» gelişmiştir.

Tinbergen'in kafasındaki planlama tekniğinin şu unsurlardan oluştuğunu söyleyebiliriz : Ekonometrik modellere bağlı gelecek tahmini, ekonomik hedeflerin belirlenmesi ve bunlara ulaşılacak aletlerin bulunması ve nihayet hedefler arasında ilişki kuran ekonomik yapının kantitatif yöntemlerle belirlenmesi... Bu nitelikleri ile Tinbergen modeli, piyasa ekonomisinin çalışmasını sınırlayan değil, hükümetlerin iktisat politikalarına düzen, disiplin getiren, onu bilimselleştiren bir nitelik taşır.

Plan ve Piyasa

Bela Balassa⁽²⁾'ya göre serbest rekabete dayalı piyasa modelinde, sistemin tesirliliği ve ekonomik enformasyonun maliyeti çok önemli iki konudur. Zira piyasa modeli, kaynakların en uygun dağılımını sağladığı gibi, serbest rekabet fiyatları ile nispi kıtlıklar hakkında sinyaller verir. Bu sin-

yaller bir bakıma «bedelsiz» enformasyondur.

Sosyalist plan modellerinde ise kaynak dağılımında optimizasyondan çok tutarlılık ana hedeftir. Sosyalist modellerdeki fiyatlar nispi kıtlıkları belirleyen sinyaller değil, sadece «bölüşüm» ve «muhasebe» araçlarıdır.

Yazımın buraya kadarki bölümünden çıkan sonuç, piyasa ekonomisinin otomatik mekanizmasının planlamadan üstün olduğu izlenimini verir de, bu tartışılması gereken bir konudur.

Türk ekonomisinde piyasa mekanizmasının (bir an için) tam ve mükemmel işlediğini kabul etsek bile, bu mekanizmanın özünde var olan bazı sorunları gün ışığına çıkarmakta yarar vardır. Bunları sayalım :

(i) Bazı iktisatçılara göre serbest rekabette teknik ilerleme hızlıdır. Bazılarına göre ise tekel gücüne sahip büyük firmalar teknik ilerlemeyi sağlayabilirler.

(ii) Gelişmekte bulunan Türk ekonomisinde ekonomik alt-yapı ve sosyal sabit sermaye çok önemli yer tutar. Bu piyasa mekanizması bu sorunu çözemaz.

(iii) Kalkınmada ölçeğe göre verimi büyük ve öteki endüstrilere ucuz ara malı sağlayabilecek büyük ölçekli kuruluşlara gerek vardır. Piyasa mekanizması bunu da otomatik olarak çözemaz.

iv) Piyasa mekanizması içinde, birbirinden bağımsız ve habersiz alınan kararlararası denge, «ex-post de facto» olarak, sonradan sağlanır ve bunda fiyat mekanizması başrolü oynar. Ancak «ex-ante» koordinasyonun yokluğu birçok sorunların ve geçici de olsa dengesizliklerin kaynağı olabilir.

(2) Bela Balassa; Success Criteria for Economic Systems, (Comparative Economic Systems), Editor : Morris Bernstein.

(v) Tam piyasa mekanizmasında üniteler birbirleri hakkında enformasyona sahip değildiler. Zira, daha önce belirttiğimiz gibi, piyasa mekanizmasının kararlar ve aktiviteler arasında sağladığı koordinasyon her şey olup bittikten sonra olur, yani «ex post de facto» karakter taşır.

Buna karşılık Nobel ödülü sahibi Prof. Hayek (3), fiyat mekanizmasının kararlar ve sonuçları hakkında en doğru bilgi sağlayan bir enformasyon kaynağı olduğunu belirtmekte ve arz-talep durumları hakkında en çabuk, en doğru ve en ucuz bilginin fiyat göstergesinde saklı bulunduğu işaret etmektedir. Böylece, desantralize kararlar arasında fiyat mekanizması aracılığı ile tutarlılık sağlanır. Piyasa mekanizmasının ve fiyatların bu özelliğini dikkate alan Thompson (4), hükümetlerin bu mekanizmadan yararlanabileceklerine işaret etmiştir.

Bütün bunlara karşılık Gerhard Colm (5) «Kontrollü Kapitalizm» adlı eserinde A.B.D. gibi bir ülkede bile iktisadi planlamanın yararlı bir araç olduğuna işaret ederek şu plan tiplerinin uygulandığını ifade etmektedir:

a) İşletmelerde ve firmalarda üretim ve yatırımların planlanması (Buradaki planlama klasik işletme ekonomisi planlaması anlayışından çok daha ileri düzeyde olup sofistike plan modeline bağlıdır).

b) Hükümetlerin spesifik hedefler için yaptıkları planlar (Türkiye eğer bir plana sahip olmasa idi «Toplu Konut Politikası» ve «İhracat sefer-

berliği» spesifik plan konuları olurdu).

c) Colm üçüncü bir plan türüne de işaret ediyor. Bu, «İktisat Politikasının Planlanması»dır.

Bu üçüncü husus gerçekte çok önemlidir. Zira hangi modele, hangi sisteme sahip olurlarsa olsunlar hükümetlerin bir «İktisat politikası» olacaktır. Bu politikanın disiplinsiz, tutarsız ve modelsiz olması yerine bir «İktisat politikası planı»na sahip olması, şüphesiz yararlıdır ve gereklidir.

Türkiye esasen bir plana sahip olmasa idi, mutlaka bir iktisat politikası planı yapma zorunluluğunu duyacaktır. Zira bu rasyonelliğin ve bilimselliğin gereği olacaktır.

Neden Plan?

Özal Hükümeti piyasa ekonomisine ağırlık veren bir politikayı benimsemiş ve piyasanın itici gücünden ve dinamizminden yararlanmayı hedef almıştır. Ancak bu, «plan»ın önemini yitirdiği anlamına gelmemelidir. Tam tersine, böyle bir model içinde plan çok daha geniş kavramlı, ekonometrik modellere bağlı olarak kantitatif kalıplar ve bilimsel ölçüler içinde hazırlanmalıdır.

Büyük İktisatçı Harry G. Johnson, Pakistan İktisat Dergisi'nde yayınladığı bir makalede plan ile piyasa ekonomisinin bir arada var olabileceklerine işaret ediyor (6).

H. G. Johnson'a göre piyasa bazı kusurlarına rağmen ucuz ve doğru bilgi veren bir mekanizmadır ve «plan» bu mekanizmadan yararlanmalıdır. Johnson devam ediyor: Plan ile piyasa şu alternatif modeller çerçeve-

(3) Friedrich A. Hayek; Price System as a Mechanism of Information.

(4) Peter Thompson; Government and Market.

(5) Gerhard Colm; Regulated Capitalism.

(6) H.G. Johnson; Planning and The Market in Economic Development, Pakistan Economic Journal, Vol: VII, No. 2, sayfa 44-55.

sinde bir arada bulunarak kalkınmaya hizmet edebilirler :

(i) Hükümet yön ve hedefleri belirler, fakat «laissez faire» mekanizması da çalışır.

(ii) Hükümet genel plan modeli ile ana çerçeveyi belirler ve ayrıntılarını piyasa mekanizmasının işleyişine bırakır.

Özal Hükümeti'nin bir plana sahip olmasında sayısız yararlar vardır. Bu bakımdan piyasa mekanizmasını işletme, onun gücünden yararlanma kararında bulunan hükümet için bir plana sahip olma gereğine ve bunun gerekçesine şunları da eklemek gerekir :

(i) Türkiye'de (daha önceki hükümetlerde de olduğu gibi) milli gelire oranla kalitatif ve kantitatif önemi büyük bir Devlet Bütçesi vardır. Bu bütçenin vergi yapısı, öteki gelir kaynakları, harcama mozaiki, vergi ve harcama akımı ile ekonomide makro dengeler, mikro ilişkiler ve üniteler arası bağlantılar üzerinde büyük tesirleri vardır.

(ii) Hükümetlerin genel iktisadi hedefleri ve bunlarla ilgili politikaları vardır. Para politikası, döviz ve faiz politikası bunlara örnek gösterilebilir.

(iii) Özal Hükümeti'nin spesifik iktisadi hedefleri vardır : Toplu konut politikası, KİT'ler politikası, ihracat politikası, dış ticaret liberasyon politikası, kambiyo politikası gibi...

(iv) Nihayet hükümet bütün bu politikaları bakanlıklar, bazı yarı özerk kuruluşlar ve öteki hükümet ajanları aracılığı ile yürütmektedir. Böyle bir kararlar mekanizmasında sınırlı da olsa bir desantralizasyon vardır.

Öte yanda hükümet ajanlarının (bakanlıklar dahil) uygulama sonuç-

ları, bundan elde edilen enformasyonlardan oluşan bilgi birikimi vardır. Desantralize kararların ve uygulama ve sonuçları ile ilgili gelişmelerin çok yanlı tam koordinasyonu gereklidir.

Plan, yukarıda 4 paragrafta sunduğumuz konularda ahenk sağlayan, koordinasyonu ve çok yanlı enformasyon akımını gerçekleştiren, kararlarda tutarlılık, rasyonellik ve bilimsellik unsurlarını artıran bir alet olabilir. Planlama teorisi, bugünkü düzeyi ile bu dört fonksiyonu en iyi biçimde yapma gücüne sahiptir.

Yeni Giysiler İçinde Eski Tanıdıklar

Çok uzun bir süreden beri iktisatçılar ekonomik faaliyet alanında sosyal fayda ile ferdi fayda arasındaki farka değinerek tam bir «laissez faire» modelinde bu konunun bazı sorunlar yarattığına işaret etmişlerdir. Buna ek olarak, kalkınma halinde bulunan ülkelerde sosyal sabit sermayenin değerlendirilmesi ayrı bir sorun olmuştur.

Nihayet, piyasa mekanizması, gelir dağılışı alanında istenmeyen sonuçlar doğurmaktadır. İktisatçıların uzun süreden beri ilgilendikleri bu konular, çevre sorunları, alt-yapı politikaları ve gelir dağılışı stratejileri olarak karşımıza çıkmıştır.

Özal Hükümeti'nin iktisadi kararlarında bu saydığımız temel konular yeterli bir açıklığa kavuşmuş olmasa bile, önemli yere sahiptir.

Özal Hükümeti çevreyi koruma zorundadır. Bu amaçla yapacağı milli bir parkı nasıl değerlendirecek, bunun külfetini kimlere nasıl dağıtacaktır? Ekonomik kalkınmada önemli yer tutan alt-yapı yatırımlarının finansman modeli nasıl olacaktır? Piyasa modelinde gelir dağılışında beliren isten-

miyen sonuçlar nasıl, hangi yollardan düzeltilecek ve bütün bunlar piyasa modeli ile nasıl bağdaştırılacaktır? Bunların cevabı, «uygun planlarla»dır. Hükümet piyasa modelini işletirken, ekonomik tesirlilikle sosyal adalet arasındaki tercihi hangi ölçülerle, nasıl ve hangi amaçlarla sağlayacak ve bunu modele nasıl yerleştirecektir? Yine plan aracılığı ile.

Yalnız şuna işaret etmeden geçemeyelim. Sözü edilen plan birçoklarının sandığı gibi herkesin elini kolunu bağlayan, hareket ve karar serbestliğini sınırlayan, nefesleri daraltan, piyasa mekanizmasına balta vuran veya onu yok eden bir plan değildir. Bu plan 1984 yılının bilim, teknik ve olanakları ile çok ileri düzeye, kullananın amacına en iyi hizmet etmeye elverişli bir plan olacaktır.

Hükümet, Özel Kesim ve Plan

Türk ekonomisi sık sık tekrarlanan ve adı herkesce bilinen bir modelle sahiptir. Bu modelin adı «Planlı Karma Ekonomi Modeli»dir. Modelin adı böyle olmakla beraber 1960'dan sonraki hükümetler karma model içinde özel karar ve tercihler alanını, hükümetin rolünü ve planın yerini değiştirmişlerdir. Zira model özü ile seyyal, esnek, bir modeldir. Gerçi bazı KİT'ler özel teşebbüse satılmak istendiği zaman «Karma ekonomi çöküyor.», KİT'lerin sayısı biraz artınca «Devletçilik sınırları aştı.» deniyor ve planın bazı kısıtlayıcı etkileri karşısında «Plan piyasa ekonomisini batırıyor.» sesleri duyuluyorsa da; ekonomi modelinin belli yumuşaklığını koruduğu görülmektedir.

Nitekim Özal Hükümeti buna dayanarak piyasa ekonomisine ve özel sektöre ağırlık veren bir politikaya ve

uygulamaya yönelmiştir. Bu durumda birçoklarının kafasında «artık plana gerek yok» inanışı da kristalleşmiş olabilir. Oysa bugün Türk ekonomisi her zamankinden çok plana muhtacdır. «Piyasa ekonomisi varsa plana gerek yok» inanışına sahip olanlar için bir «paradoks» niteliğinde olan yukarıdaki ifadenin açıklamasını yapalım.

Plan, evvela yukarıda madde madde saydığımız sebeplerle gerekli, zorunlu ve yararlıdır. Orada belirtilen ölçülerle planlar ekonomik kararlarda koordinasyon, rasyonellik, bilimsellik; uygulamada ise ahenk sağlayacaktır. Plan bu hali ile müdahale, kısıtlama, boğma aracı değildir. Plan Türkiye'nin iktisat politika ve stratejilerinin vaz geçilmez unsurlarının öteki faaliyet ve kararlarla denkleştirilmesi ve bağdaştırılması için gereklidir.

Bütün bunlara ek olarak plan özel ekonomik kararların alınmasına ve piyasa ekonomisinin işlemesine yararlı olacak çok önemli iki fonksiyona sahiptir. G. Colm⁽¹⁾, T. Geiger⁽²⁾ ve Tinbergen'e⁽³⁾ göre bu iki fonksiyon şunlardır: (1) Planın açıklayıcı tesiri; (2) Planın bilgi verici tesiri.

Piyasa mekanizması ne kadar iyi çalışırsa çalışsın, öteki ünitelerin karar ve faaliyetleri hakkında (sınai caşuslukla elde edilen bilgi dışında) önceden sağlanan bilgiye sahip değildir.

Nispi kısıtlıklar, arzlar ve talepler hakkındaki bilgiler özel firmalara, her şey olup bittikten sonra, fiyat sinyalleri ile ulaşır. Buna rağmen fiyat

(1) Gerhard Colm; Public Planning and Private Decision.

(2) Theodore Geiger; Making.

(3) J. Tinbergen; Toward Balanced International Growth, (Symposium), 1969. North- Holland.

mekanizması gerekli ve yeterli enformasyonu sağlar ve dengeler eninde sonunda kurulur. Fakat, piyasa mekanizması çerçevesi içinde özel firmalar ve karar üniteleri devletin ekonomik faaliyetleri, kararları, politikaları ve stratejileri hakkında bilgi sahibi olamazlar. Devlet kesimine ait bilgi (piyasaya dahil KİT'ler dışında) fiyat sinyalleri ile elde edilemez. Zira kamu ekonomisinde hizmetler piyasa fiyatları ile değerlendirilemez. Bu durumda kamu kesimi ne kadar büyüksün, özel kesim için bilinmeyenlerin sayısı da o kadar çoktur. İşte böyle bir ortamda plan, hükümetin bütün karar, politika, strateji ve aktivitesi hakkında, hem de önceden bilgi verir. Bu bilgi, doğru ve gerçekleşme payı büyük olmak kaydı ile özel kesimi yanlışlardan korur, kendi ölçüleri çerçevesi içinde isabetli, rasyonel kararlar almaya yöneltir.

Plan'ın bu iki tesiri, «açıklayıcı» ve «bilgi verici» tesiri, piyasa mekanizmasına engel olan bir role değil, tam tersine, onun kararlarının «bilinmeyenler» alanını daraltıp bilgi alanını genişletmeye yol açar. Ayrıca hükümetlerin iktisadi kararları hakkında piyasa analizi ve ekonometrik modele bağlı tahminler yapmak kabil değildir. Hükümet kararı özel kesim için olasılık ölçüleri ile tahmin edilen bir alan değil, tam bir belirsizlik alanı sayılabilir. Bu da Planın açıklayıcı ve bilgi verici tesirini çok önemli bir duruma getirir.

Plan, iyi tanınmak, modern niteliği ile iyi bilinmek ve amaca uygun biçimde kullanılmak kaydı ile plansız bir uygulamaya kıyasla sayısız üstünlüklere sahiptir. Planı iyi kullanmak için «plan»ı iyi tanımak, «planlama»yı iyi bilmek zorunludur.

Plan ve piyasa ekonomisi «sulh içinde beraber» olabilirler, olmalıdır. Çağımızın bu modern ve güçlü aracına, çağdaş, ileri planlamaya olan ihtiyacımız her zamandan daha az değil, daha çoktur.

Özel Kesim ve Plan

Bugün yine piyasa mekanizması içinde özel kesim birimlerinin (firma ve işletmelerin) geniş boyutlu büyük planlama tekniklerinden yararlandıkları bilinmektedir.

R. S. Weinberg'e göre ⁽¹⁰⁾ Amerikan firmaları stratejik, taktik ve teknik planlama için en ileri plan yöntem ve tekniklerinden yararlanmakta ve bu amaçla;

- Matematik model yapımına,
- Ekonometrik araştırmaya,
- Yöneylem araştırmasına,

büyük önem vermekte ve bunların hepsini bir plan modeli içinde bağdaştırmaktadırlar. Bu çeşit plan Türkiye'de yapılmaya başlandığı, Devlet Planlaması da geliştirildiği takdirde; bir yanda piyasadan gelen sinyallerin taşıdığı bilgi, öte yanda hükümetlerin yaptıkları genel kalkınma planlarının açıklayıcı ve bilgi sağlayıcı etkileri büyük rol oynayacak ve «Planlama» gerek ulusal düzeyde ve gerek sanayi, firma ve işletme düzeyinde yerini bulacaktır.

(10) Robert S. Weinberg: Strategic Planning in American Industry, sayfa 90-116.

◆ İlerlemek için sadece harekete geçmek yeterli değildir. Önce hangi yönde harekete geçileceğinin bilinmesi gerekir.

Gustave Le Bon

Endüstrileşen Türkiye'de Borusan'a çok iş düşüyor

Borusan'ın üretimi içinde yer alan çeşitli ebat ve özellikte çelik borular, çelik levha ve şeritler, galvanizli saclar, açık ve kutu çelik profillerin inşaattan madencilığe, gemi yapımından elektrik nakline, petrol naklinden tekstil imalatına kadar endüstrinin her alanında binlerce kullanım yeri bulunmaktadır. Borusan ürünleri, üstün kalite kontrolleri, uluslararası standartlara uygunluklarıyla, yabancı pazarlarını da tercih ettiği ürünlerdir.

BORUSAN

Borusan İhracat İthalat ve Dağıtım A.Ş.
Borusan Binası Meclisi Mebusan Cad. 523/533 Salıpazarı/İSTANBUL
Tel: 145 10 90/5 lines - 144 87 50/9 lines
Telex: 24 190 brs tr - 24 586 brsn tr

Borusan Genel Üretim Programı

- PETROL BORULARI
(Line Pipes)
(API 5L)
- SU VE GAZ BORULARI
(Siyah - Galvanizli)
TS 301/2 DIN 2440, DIN 2441, ASTM A-120
- ALÇAK BASINÇ KAZAN BORULARI
TS 416/1 DIN 2458 ASTM A-178
- SANAYİ BORULARI
TS 301/2 TS 416/1 DIN 2394 DIN 2458
- PASLANMAZ ÇELİK BORULAR
DIN 2463
- SOĞUK ÇEKİLMİŞ BORULAR
TS 302/3 DIN 2393
- ELEKTRİK BORULARI
DIN 49020
- KARE VE DİKDÖRTGEN PROFİLLER
Çeşitli ölçü ve şekillerde
ASTM A-500 ASTM A-501
- YAPI PROFİLLERİ
Çeşitli ölçü ve şekillerde
- AÇIK PROFİLLER
DIN 59413
- METAL KAPLAMALI ÇELİK BANTLAR
(Nikel, Çinko, Pirinç, Bakır)
Çeşitli ölçülerde
- AMBALAJ CEMBERİ
TS 1142 DIN 1624
- SOĞUK HADDELENMİŞ ÖZEL BANTLAR
TS 924 DIN 1624
- GALVANİZLİ SAÇLAR
(Düz, Oluklu, Trapez, Stör)
TS 822 DIN 59232 ASTM A-526
- SAC İŞLEYEN MAKİNELER
- MANŞONLAR
TS 301/5
- ÖZEL BORULAR
Sipariş üzerine

Sermaye Piyasası

Doç. Dr.
M. ŞÜKRÜ TEKBAŞ

HİSSE senedi fiyatlarındaki gerileme Haziran ayı içinde de devam etmiş, Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi Hisse Senedi Fiyat İndeksi 6.58 puan düşerek 220.66'ya inmiştir. Hisse senetlerindeki ve diğer bir deyişle İndeks'teki bu düşüş Mart 1984'den beri arka arkaya ortaya çıkan üçüncü düşüş olmakta, İndeks'i Kasım 1983 seviyesine geri götürmektedir.

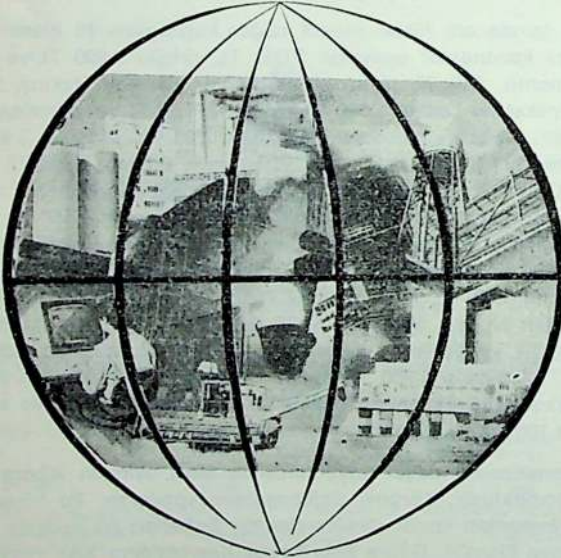
Haziran içinde altı hisse senedi değer kazanırken 18 hisse değer kaybetmiştir. Değer kazananlar arasında 2.000 TL artışla 2.800 TL'ye yükselen Batı Anadolu Çimento, 350 TL artışla 5.750 TL'ye yükselen Hektaş, 200 TL artışla 1.800 TL'ye yükselen Lassa, 1.500 TL artışla 27.500 TL'ye yükselen Nuh Çimento bulunmaktadır. Değer kaybedenler arasında 200 TL düşüşle 3.400 TL'ye inen Anadolu Cam, 100 TL düşüşle 4.400 TL'ye inen Baştaş, 1.200 TL düşüşle 2.000 TL'ye inen Çukurova Elektrik, 50 TL kayıpla 1.200 TL'ye inen Eczacıbaşı Yatırım, 700 TL kayıpla 2.400 TL'ye inen Gübre Fabrikaları, 100 TL düşüşle 6.400 TL'ye gerileyen Kartonsan, 1.000 TL düşüşle 18.000 TL'ye gerileyen Kav, 800 TL kayıpla 7.000 TL'ye inen Koç Holding, 450 TL düşüşle 1.300 TL'ye inen Koç Yatırım Pazarlama, 200 TL düşüşle 1.800 TL'ye inen Makine Takım, 700 TL kayıpla 1000 TL'ye inen Nasaş, 550 TL kayıpla 2.600 TL'ye gerileyen Olmuksa, 100 TL kayıpla 1.900 TL'ye gerileyen Otosan, gene 100 TL düşüşle 1.800 TL'ye inen Pimaş, 250 TL düşüşle 6.250 TL'ye inen Plastifay, 500 TL düşüşle 1.900 TL'ye gerileyen Rabak, 150 TL kayıpla 3.250 TL'ye inen Sarkuysan ve son olarak 400 TL kayıpla 4.100 TL'ye inen Uniroyal yer almaktadır.

Hisse senetlerinin değer kaybetmesine, Mart ayından itibaren görülen nedenler yol açmaktadır. Kârpayı dağıtımlarının yapılması, bu hisselerin değerlerini kârpayı kuponları kadar düşürmektedir. Değerleri bu nedenle düşenler arasında Çukurova Elektrik, Gübre Fabrikaları, Koç Holding, Koç Yatırım Pazarlama, Makine Takım, Nasaş, Olmuksa, Rabak gibi hisseler bulunmaktadır.

Hisse senedi fiyatlarını düşüren bir neden de yeniden değerlendirme fonlarının sermayeye eklenerek bedelsiz hisse verilmesidir. Bedelsiz verilecek hisseler nedeniyle 1983 yılında ve 1984 başında değer kazanan hisseler, bedelsiz hisselerin verilmesiyle değer kaybetmeye başlamışlardır. Bu işlemin devam etmesi,

başka bir deyişle şirketlerin bedelsiz hisse verme işlemlerini farklı tarihlerde yapmaları, hisse fiyatlarını sürekli olarak düşürmektedir. Bu gruptaki hisseler arasında sermayesini 616 milyon TL'den 2464 milyon TL'ye yükselterek her hisseye bir bedelsiz ve iki bedelli (rüçhan hakkı) hisse veren Kartonsan, sermayesini 1.5 milyar TL'den 3.5 milyar TL'ye yükselterek 1.5 milyar TL'lik kısmını yeniden değerlendirme fonundan ve 500 milyon TL'lik kısmını rüçhan hakkı yoluyla sağlayan Nasaş, 900 milyon TL'lik sermayesini 1.8 milyar TL'ye yükselterek bir adet bedelsiz hisse veren Uniroyal, 1 milyar TL'lik sermayesini 3 milyar TL'ye yükselterek iki bedelsiz hisse veren T. Demir Döküm yer almaktadır. Ayrıca Makine Takım bu yıl içinde sermayesini 250 milyon TL'den 1.5 milyar TL'ye yükseltmeyi, başka bir deyişle 5 katı artırmayı planlamaktadır. Bunun 500 milyon TL'lik kısmı yeniden değerlendirme fonundan karşılanarak iki adet bedelsiz hisse

Ciddi ve istikrarlı yönlendirme, tasarrufun güvencesidir.

Türkbank, tasarrufun güvencesine
ve yönlendirilmesine
gösterdiği

özen ve ciddiyetle, ülke ekonomisine
büyük katkılar sağlamaktadır.
Mutluyuz, gururluyuz.

Daima güvenle,
daha mutlu geleceğe.

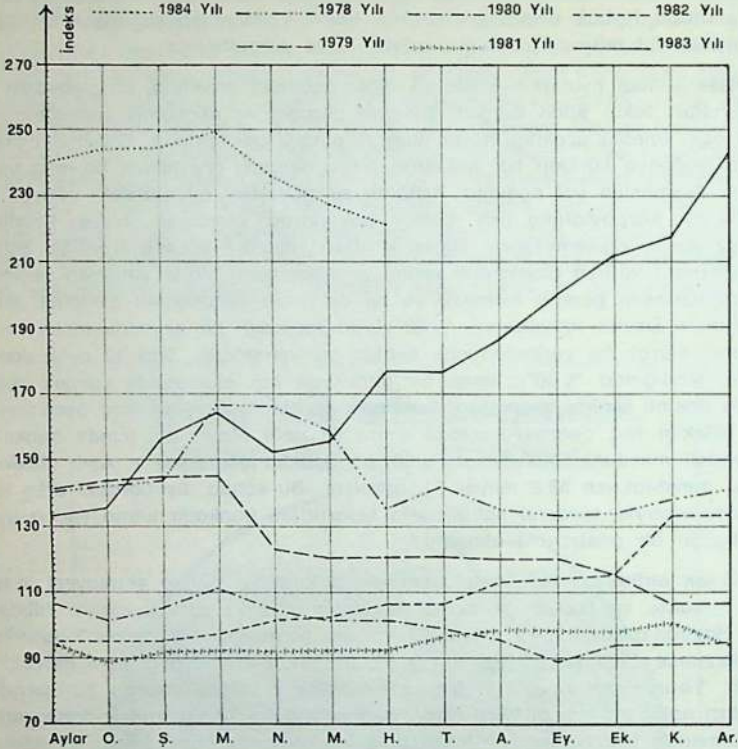
TÜRK İÇİŞİLERİ BANKASI
TÜRKBANK

verilecek ve 750 milyar TL'lik kısmı rüçhan hakkı kullanma yoluyla sağlanacaktır. Bu arada Rabak ortaklarını rüçhan hakkı kullanmaya çağırarak ay içinde sermayesini 2.1 milyar TL'den 2.8 milyar TL'ye yükseltmiştir.

Hisse senedi fiyatlarını etkileyen diğer nedenler arasında, bu piyasanın genel kurulları takip eden durgun döneme girmesi ve ekonomik nedenlere hisselere olan talebin azalmış, hatta durmuş olması gelmektedir. Bedelsiz hisseler yoluyla piyasaya sürülen bol miktarda hisse dengeyi arz lehine bozmuş ve fiyatların düşmesine yol açmıştır. Artırılan sermayelere, önümüzdeki yıllarda dağıtılacak kârpaylarının pek çekici boyutlarda olmaması, hisse fiyatlarını olumsuz yönde etkilemektedir. Diğer taraftan yaşanan yüksek orandaki enflasyon, alternatif yatırım alanlarının verimi ile hisse senetlerine yatırımın veriminin karşılaştırılmasını gerekli kılmakta ve bu da hisse senetlerinin aleyhine sonuç vermektedir. Devlet tahvillerinin % 45 verim sağladığı bir ortamda hisse senetleri genel olarak bu verimden çok uzakta bulunmaktadır. Son 12 aylık dönem dikkate alındığında % 50'yi aşan bir enflasyon hızı ekonomide kaynak dağılımını da önemli ölçüde bozmakta, tasarrufu cezalandırarak tüketimi özendirmektedir. Nitekim faiz operasyonundan sonra ilk defa Mayıs ayı içinde bankardaki vadeli mevduat 37.3 milyar TL'lik bir azalma göstermiştir. Aynı dönemde vadesiz mevduat ise 52.2 milyar TL artmıştır. Bu sonuç, fiyatlardaki artış hızının yükselmesiyle, tasarruf sahiplerinin tasarrufları bankada tutma yerine mala yönelttiğinin bir göstergesi olmaktadır.

Yüksek enflasyon hızı, aynı zamanda şirketlerin işletme sermayesi ihtiyacını artırmakta ve bunları sermaye artırımına gitmeye zorlamaktadır. Yılbaşından 7 Haziran'a kadar 64.1 milyar TL toplam sermayeli 4398 şirket kurulurken, aynı dönemde 1324 şirket 226 milyar TL tutarında sermaye artırımını gerçekleştirmiştir. Yatırımların büyük ölçüde azaldığı bir ortamda yapılan bu sermaye artırımları nakit ihtiyacı gittikçe artan işletmelerin bu ihtiyaçlarını giderme amacıyla başvurdukları bir yoldur. Nakit açığını kapamada söz konusu bu yöntem çok ortaklı işletmeler için pratik bir yol iken, kapalı aile işletmeleri için genellikle akla gelen son yollardan olmaktadır. Çok ortaklı işletmeler için sermaye artırımı, banka kredilerinin maliyetinin % 70, % 75'e ve tahvil çıkarımının da % 65'e ulaştığı bir ortamda, hem kolay ve ucuz bir yol olmakta, hem de çarpılmış olan borç - öz sermaye ilişkisini düzeltmeye yardım etmektedir.

Yüksek enflasyon hızı, hem ekonomideki istikrarı tehdit etmekte, arzu edilen hedeflere ulaşılmasını engellemekte, hem de sermaye piyasasının gelişmesini kısıtlamaktadır. Bu nedenle enflasyon hızının düşürülmesi ekonomide çok büyük öneme sahip bulunmakta ve sermaye piyasasının geliştirilmesi açısından da öncelik listesinde ilk sıralarda yer almaktadır. Enflasyon hızının düşürülmesi, hem sermaye piyasasına güveni artıracak, çekicilik kazandıracak, hem de reel geliri ve dolayısıyla tasarrufları artırarak sermaye piyasasına olan kaynak arzını yükseltecektir. Bu arada sermaye piyasasının yasal yapısının oluşturulması, borsanın kuruluş ve serbest mali müşavirliğin çıkarılması üzerine çalışmaların devam etmesi, sermaye piyasasının geleceği için iyimser olmamıza yol açmaktadır.

Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi
Hisse Senedi Fiyat İndeksi ve Grafiği
 (Ocak 1974 = 100)

Aylar	1975	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983	1984
Ocak	95.26	118.85	118.91	142.21	144.23	101.76	87.04	94.18	135.51	243.11
Şubat	96.11	118.57	120.82	140.09	144.25	105.08	90.24	94.60	157.44	243.77
Mart	96.67	121.11	123.65	166.76	144.79	110.80	91.76	97.99	165.21	249.65
Nisan	97.86	125.34	136.12	166.05	122.40	104.31	90.37	101.49	152.04	235.43
Mayıs	97.23	118.00	127.26	159.26	120.40	101.63	91.66	102.60	156.08	227.24
Haziran	96.67	119.13	128.05	134.63	121.36	101.90	91.83	106.38	176.25	220.66
Temmuz	94.58	119.81	128.22	143.21	121.69	98.18	97.63	106.22	176.40	
Ağustos	96.33	124.15	125.56	135.39	119.05	95.18	98.53	113.08	186.42	
Eylül	98.65	126.02	134.48	132.82	119.48	89.12	97.89	112.47	199.71	
Ekim	101.24	137.81	139.11	135.55	115.69	94.21	97.35	115.27	212.63	
Kasım	104.46	119.19	139.00	138.71	107.66	94.51	100.27	132.45	217.12	
Aralık	109.20	117.44	141.93	141.58	107.81	94.64	94.18	133.33	242.03	

Sıra No.	Kuruluşun Adı	Kayıtlı Sermaye (Milyon TL)	Ödenmiş Sermaye (Milyon TL)	Taksim Yılı Kârı			Doğultulan Kâr Payı (%)			Fiyatla Fiyatçı (TL)			
				1981 (000 TL)	1982 (Milyon TL)	1983 (Milyon TL)	1981 (Net)	1982 (Net)	1983 (Net)	Haziran 1983	Mayıs 1984	Haziran 1984	
1	AÇIKEMENTO	630	630	356.520	318.2	180	50	50	20	3.500	4.200	4.000	4.000
2	ALTAŞ	60	60	50.303	70.1	110	50	50	60	1.000	1.400	1.400	1.500
3	ANADOLU CAM	1.750	1.750	1.303.419	712.5	723	100	100	100	5.700	11.500	3.600	3.400
4	AROMA	200	200	z. (178.7)	z.	z.	z.	z.	—	800	900	900	800
5	ASLAN CEMENTO	4.477	4.477	z. (668.5)	124	124	z.	z.	z.	750	800	800	800
6	BAGFAŞ	4.000	4.000	1.751.181	1.680	2623	64	65	75	3.400	3.600	3.600	3.600
7	BASTAS	270	270	344.600	171.9	228	110	50	40	4.000	5.000	4.650	4.400
8	BATI ANADOLU CEMENTO	75	75	285.000	1044	1746	100	480	740	20.000	75.000	26.000	28.000
9	BURSA CEMENTO	567	567	381.900	472.7	561	60	85	35	5.000	10.000	10.000	10.000
10	CELİK HALAT	1.080	1.080	265.814	1103.4	1211	50	123	100	7.000	14.000	2.700	2.700
11	CİMSA	1.440	1.440	1.368.015	2052.7	710	200	387	145	17.000	30.000	20.000	20.000
12	CUKUROVA ELEKTRİK	1.200	1.200	660.200	685	1228	61	100	105	5.300	3.200	3.200	2.000
13	ECZACIBASI YATIRIM H.	800	800	231.500	215.6	339	50	30	30	1.200	1.250	1.250	1.200
14	EGE GÜBRE	800	800	832.715	1015.7	1709	70	80	40	4.000	4.000	4.000	4.000
15	GÜBRE FABRİKALARI	1.400	1.400	963.400	1233.7	1453	65	60	0	3.000	3.200	3.100	2.400
16	GOOD YEAR	466	466	555.700	1233.7	1453	100	800	750	14.000	26.000	6.000	6.000
17	HEKTAŞ	600	600	304.655	687.8	1086	51.33	84	140	4.500	5.300	5.400	5.750
18	İZOCANI	607.5	607.5	393.530	550.7	656	100	170	60	7.000	7.000	6.000	6.000
19	KARTONSAN	3.060	2.464	623.749	925.5	1172	60	120	110	5.000	7.200	6.500	6.400
20	KAV	240	240	137.872	483.7	618	150	500	300	26.000	21.000	19.000	18.000
21	KOC HOLDİNG	1.000	1.000	1.404.000	1404.4	2098	50	150	150	5.700	8.500	7.800	7.000
22	KOC YATIRIM	1.000	1.000	205.421	438.7	558	35	50	50	1.300	1.750	1.750	1.300
23	KORDSA	2.625	2.625	760.988	2015	3112	75	179	260	12.000	4.300	4.300	4.300
24	KORUMA TARIM	1.975	1.975	904.640	1251.2	1173	75	110	60	5.000	3.750	2.200	2.200
25	LASSA	10.800	10.800	7	983.1	1589	100	10	10	1.000	1.600	1.600	1.800
26	MAKİNA TAKİM	3.000	250	211.167	153.3	96	50	d	15	900	2.000	2.000	1.800
27	MENSUCAT SANTRAL	1.692	1.692	z.	133.7	134	z.	b	d	—	900	900	1.000
28	NASAŞ	6.000	3.500	413.000	105.9	634	50	50	8.8	1.200	1.750	1.600	1.000
29	NIH CEMENTO	1.430	715	82.500	82.5	170	230	444	170	16.500	26.000	26.000	21.500
30	OLMUK	6.000	6.000	189.532	56.1	z.	50	10	—	2.000	3.600	3.150	2.600
31	OTOSAN	6.000	3.920	780.600	1118.4	625	104	84	4	4.700	2.350	2.000	1.900
32	PİMAŞ	1.000	1.000	114.488	71.8	34	50	22	8	1.850	2.000	1.900	1.800
33	PİLASTİFAY	54	54	105.294	134.9	202	50	125	150	4.900	7.000	6.500	6.250
34	POLYLEN	450	450	345.579	1367.3	945	60	300	200	12.000	17.000	15.000	15.000
35	RABAK	6.000	2.100	431.265	519.7	815	75	60	50	4.300	2.600	2.400	1.900
36	SARKIYSAN	5.000	2.000	459.900	832.7	1006	160	195	100	8.500	3.400	3.400	3.250
37	SIEMENS	1.400	1.400	1.432.000	1432.9	1870	95	200	160	14.000	13.000	12.500	12.500
38	SİFAŞ	520	520	302.020	1377.7	1227	60	480	250	15.500	18.000	15.500	15.500
39	SUNTA	240	240	z. (56.6)	z.	b	d	z.	z.	800	900	900	800
40	T.ŞİŞE VE CAM FAB.	9.000	9.000	1.038.628	900.6	850	60	164	54	4.700	1.500	1.460	1.460
41	TRANSÜRÜK HOLDİNG	600	600	275.632	275.6	b	d	37.5	b	—	—	—	—
42	T. DEMİR DOKUM FAB.	3.000	3.000	z. (155.4)	819	z.	z.	z.	z.	—	—	—	—
43	UNİROYAL	1.800	1.800	359.000	510.3	453	120	50	40	3.400	4.500	4.500	4.100

Açıklama : z. = Zarar; b. d. = Belli Değil; d. = Dağılmıyır.

Tasarruflarınızı
yüksek ve güvenceli
gelire kavuşturmak mı
istiyorsunuz?

Dış ticaret veya
sanayi alanlarında
çalışmalarınızı geliştirmek mi
istiyorsunuz?

Kambiyo
ilişkileri yönünden
sorularınız mı var?

**önce bize
danışınız...**

DİŞBANK

Türk Dış Ticaret Bankası
"çıkış yolu"

İSVİÇRE BANKACILIĞI

DR. İHSAN ERSAN

BANKACILIKTA 13'üncü yüzyıla dek uzanan köklü bir geçmişe sahip İsviçre, politik istikrarı, serbest ekonomisi, güçlü parası, coğrafi konum ve üstün bankacılık hizmetleri ile yüzyıllardır güvence arayan fonların sığınağı olmuştur.

«İsviçre'de bir hesap!» dünyamızın çalkantılı yörelerindeki yatırımcıların yıllardır dillerinden düşmeyen bir sözcüktür. Bazen banka hesapları ile bazen de sebze kamyonları gibi ilginç yollarla her yıl milyonlar tutarındaki fonlar ülkeye girmekte ve İsviçre bankalarının yönetimine bırakılmaktadır.

Gerçekten 500'ü aşkın banka ve bunların 4900 dolaylarındaki şubeleri ile İsviçre tam bir bankacılık ülkesidir. O kadar ki ülkedeki bankacı sayısının dişhekimi sayısını aşması «İsviçreli paralarının sıhhatini dişlerinin sıhhatine tercih ediyorlar!» türünden sosyal eleştirileri gündeme getirir olmuştur.

Bu bankacılık sistemi 500 milyar Fr. gibi ülkenin gayri safi ulusal gelirinin üç katını aşan olağanüstü bir tutarı yönetmektedir. Sözkonusu sektör son yıllarda 10.000'in üzerinde yeni iş olanakları yaratarak, zaten yok denecek istihdam sorununu da olumlu olarak etkilemiştir. Ödemeler dengesine katkının yanı sıra devletin vergi gelirleri içerisindeki yüzde 10'luk pay ile bankalar bu küçük ülkenin son derece yüksek yaşam düzeyinde hiç

de azımsanmayacak bir öneme sahiptirler.

Yazımızın amacı İsviçre bankacılığının yapısal niteliklerini öz olarak incelemek ve sistemin uluslararası düzeyde ilgi uyandıran yönlerini vurgulamaktır.

Kurumsal Yapı

İsviçre bankacılık sisteminin kurumsal yapısı aralarında Merkez Bankası'nın da yer aldığı özel faaliyet alanına sahip bankalar ile dar ve geniş anlamda bankalardan oluşmaktadır. Bunlar;

i) Kanton Bankaları (Kantonalbanken) :

Federatif yapının tipik bir simgesi olan bu kurumlar sanayileşmeye koşut olarak, demiryolu yapımına kanton düzeyinde katılım amacıyla kurulmuşlardır. Borçlarından dolayı kantonların sorumlu olduğu bu bankalar, başlangıçtaki ipotek bankacılığından universal bankacılığa doğru bir gelişim göstermişlerdir.

ii) Büyük Bankalar (Grossbanken) :

Dış işlemlerin ağırlığı, altın ve döviz ticaretinde yönlendirici işlevleri ve çok sayıda şubeleri ile İsviçre bankacılığında öncü kurumlardır. «Büyük banka» kavramı tarihsel gelişim içerisinde ortaya çıkmış ve Merkez Bankası istatistikleri doğrultusunda teknik bir nitelik kazanmış olan beş

bankayı (Schweizerische Bankgesellschaft, Schweizerischer Bankverein, Schweizerische Kreditanstalt, Schweizerische Volksbank ve Bank Leu AG) kapsamaktadır.

iii) Bölgesel Bankalar ve Tasarruf Sandıkları (Regionalbanken und Sparkassen) :

Yapısal olarak kanton bankalarına benzeyen bu bankaların faaliyet alanları görece olarak sınırlıdır. İpotek kredisinin ağırlık taşıdığı bu grup özellikle Bern ve Aargau kantonlarında etkindir.

iv) Ödünç Sandıkları (Darlehens-und Raiffeisenkassen) :

Yöresel kredi gereksinimini yine o yöre fonları ile karşılama amacını güden bu sandıklar sistem içerisinde kooperatif bankacılığı işlevini gerçekleştirmektedirler.

v) Diğer Bankalar :

İsviçre Merkez Bankası istatistiklerine göre bu grupta ikili bir sınıflama söz konusudur;

İsviçrelilerin sahip oldukları bankalar (Schweizerisch beherrschte Banken) alt grubunda ticaret bankaları, döviz ve küçük kredi konusunda uzmanlaşmış finansal kurumlar yer almaktadır.

Yabancıların sermayenin yarısından fazlasına sahip olduğu diğer grup ise (ausländisch beherrschte Banken) 1960'lı yıllarda önem kazanmaya başlamıştır. Daha çok yabancılarla yönelik işlemlerde uzmanlaşan bu kurumlar İsviçre'nin uluslararası finans alanındaki konumundan yararlanmaktadırlar.

vi) Finans Kuruluşları :

Uzun süreli finansman olanakları

sağlayan bu kurumların faaliyetleri bazı durumlarda belirli bir holding grubu ile sınırlandırılmaktadır.

vii) Özel Bankalar (Privatbanken) :

İsviçre'de en eski ve de ilginç finansal kurumlardır. Servet ve yatırım yönetimi alanında uzmanlaşmış bu kurumlar kamu önünde mevduat topladıklarını duyurmadıkları takdirde Bankacılık Yasası hükümlerine bağlı değillerdir.

Çoğunluğu Cenevre'de faaliyette bulunan ve babadan oğula devreden bir bankacılık kültürüne sahip bu ilginç kuruluşların genelde 1 milyon Fr. altındaki hesaplara fazlaca itibar etmedikleri gözlenmektedir.

Yasa Düzenlemeler

İsviçre'de bankacılık sistemini düzenleyen temel yasa 11 Mart 1971 tarihli Bankalar ve Tasarruf Sandıklarına ilişkin Yasa'dır. Bankaların faaliyete geçebilmesi, tasarruf mevduatı, öz kaynak, likidite ve risk durumu genelde sözkonusu yasanın düzenlemelerine bağlıdır. Yasa'nın 4. maddesine göre bankalar özkaynakları ile toplam borçları arasında belirli bir oran bulundurmaları yükümlüdürler. 1980 tarihli yeni düzenleme ayrıca öz kaynakların minimum tutarlarını yüzde olarak belirlemiştir.

Likidite konusunda ise iki ayrı derece üzerinde durulmaktadır. Birinci likidite derecesi, borçların toplam pasifler içerisindeki payı ile nakdi varlıklar arasında doğrusal bir ilişki görmektedir. İkinci likidite derecesinde ise nakit yanında her an kolayca nakde dönüşebilen varlıklar da kapsanmıştır. Bu durumda kısa süreli borca karşılık likit olarak kasada bulundurulması gerekli tutar % 70'lere

kadar çıkabilmektedir. Yasa ayrıca minimum likidite karşılığını da gündeme getirmiştir. Buna göre toplam borçların en az % 6'sı kadar nakit ve kolaylıkla nakde çevrilebilen varlık bulundurulması gerekmektedir.

İsviçre bankacılığında tepe denetim organı Federal Bankacılık Komisyonu'dur. Banka içi denetim «inspektor» adı verilen uzmanlarca, dış denetim ise özel denetim şirketlerince gerçekleştirilmektedir. Bu şirketler ancak tartışmalı durumlarda raporlarını Bankalar Komisyonu'na vermekte, normalde ise muhatap banka yönetim kurulu olmaktadır.

Bankacılık Sırrı ve Numaralı Hesap

Genelde her tür bankacılık hizmeti sunma olarak tanımlanabilen «universal bankacılık», yoğun bankacılık ağı, kamu etkisi, dış işlemlerin önemi yanı sıra «bankacılık sırrı» olarak adlandırılan banka hesaplarına ait işlemlerde gizlilik ve sır saklama olgusu İsviçre banka ve bankacısının dünyaca ününü simgeleyen bir niteliktir.

«Bankacılık sırrı» bireyin özel yaşamındaki gizliliğin devlete karşı bile önceliğe sahip olduğu ilkesine dayanmaktadır. Birey bankacısına açıklamasını istemediği birtakım özel sorunları ile gitmekte, ona güvenmekte ve bir yerde anlatılanların aralarında kalmasını istemektedir. İşte bankacılık sırrının kökeninde bu güven ilişkisi yatmakta ve bankacı tıpkı bir rahip veya avukat gibi müşterisinin özel sorunlarından haberdar olmaktadır.

Konuya ilişkin yasal düzenlemeler Federal Bankacılık Yasası'nın 47. maddesinden kaynaklanmaktadır. Buna göre kendine mesleği icabı yansıtılan bir sırrı açıklayanlar altı aya

kadar hapis ve de 50.000 Fr.'a kadar para cezasına çarptırılabilir. Kuşkusuz, finans çevrelerinde yaygın olarak bilinen «bankacı sırrını mezarra götürür» ifadesinin kökeninde yatan olgu budur.

«Numaralı hesap» bankacılık sırrının ilginç bir uzantısıdır. Yatırımcılar açısından bir tür statü simgesi haline gelmiş bu hesap türü İsviçre bankacılığının en ünlü yönlerinden biridir. Daha ziyade ünlülere açık bu hesap türünün normalden farkı müşterinin kimliğinin sınırlı sayıda bankacı tarafından bilinmesidir. II. Savaş yıllarında politik gerekçelerle kimlikleri saklı tutulması gerekenler için düşünülen bu hesap türü, günümüzde pek çok tanınmış politikacı, sanatçı ve işadami için âdeta vazgeçilmez bir tutku niteliği kazanmıştır.

Sınırları

Bankacılık sırrı, sanıldığı gibi tümüyle sınırsız değildir. Özel hukuk, icra-iflas, medeni ve ceza hukuk hükümleri belirli durumlarda sır tutma olgusunu geçersiz kılmaktadır. Vergi yasalarının bu alandaki esnekliği ise çoğu kez «kara para İsviçre'de akları» inancını yaygınlaştırmaktadır.

Bankacılık sırrı olgusu uluslararası düzeyde giderek yoğun tartışmalara yol açmakta ve İsviçre Hükümeti'nin başını epey ağrıtmaktadır. Özellikle son zamanlarda İtalya'da ülke dışına para kaçırmaktan yargılanan İsviçreli bankacılar ve de Amerikan Sermaye Pazarı'ndaki «insider» işlemleri basının manşet konularıdır. Bilindiği gibi şirket içi kaynaklardan sağlanan bilgilerle borsada oynama ve bu suretle kazanç sağlama Amerikan yasalarıyla suç sayılmaktadır. Pek çok kişi ve kuruluşun «bankacı-

lık sırrı»nın koruyucu kanatları altında Amerikan Sermaye Pazarı'nda giriştikleri işlemler, iki ülke arasındaki ilişkileri oldukça olumsuz olarak etkilemiştir.

Giderek artan baskılar sonucunda 1982 Ekim'inde İsviçre Merkez Bankası ve Bankalar Birliği arasında İtina Görev Sözleşmesi (Sorgfaltspflichtvereinbarung) imzalanmıştır. Yeni düzenleme temelde müşterinin kimlik belirlenmesinde özen gösterilmesini zorunlu kılmakta ve İsviçreli bankacıların geçmişte olduğu gibi ülke dışında para toplama amacıyla müşteri kabullerini yasaklamaktadır.

Emanet Paralar ve Altın

İsviçre bankalarının kendi adlarına fakat müşterileri hesabına uluslararası bankalara yatırdıkları mevduatı simgeleyen bu uygulama sisteme duyulan güvenin tipik bir göstergesidir. Bu amaçla İsviçre bankalarına emanet edilen ortalama minimum mevduat 100.000 dolar dolaylarındadır.

Emanet fonların (Treuhandgelder) tutarı 1960 yılındaki 0.5 milyar Fr.'dan, 1981 yılı sonunda 158 milyar Fr.'a ulaşmıştır. Yaklaşık olarak yüzde 85'i yabancılara ait bu fonların vergilendirilmesi girişimleri İsviçre bankacılık çevrelerinde büyük huzursuzluk yaratmıştır.

Uzun süreli fon sunu ve istemini karşılamaya yönelik uluslararası tahvil ihraçları İsviçre bankalarının yıllardır etkin oldukları bir alandır. İsviçre'nin üç büyük bankasından biri olan Credit Suisse'nin bir Amerikan yatırım bankası olan First Boston ile ortaklaşa kurdukları CSFB bu alanda en önde gelen kuruluştur.

Altın ticareti konusunda Zürih'in

özel bir yeri vardır. 1968 sonrası «Zürih Pool»unun kurulması, Sovyetler ve Güney Afrika'nın altın satışları İsviçre'yi ve de üç büyük bankayı dünya altın ticaretinde söz sahibi yapmıştır. Yalnız ne var ki 1979 yılı sonunda yürürlüğe konan vergi, yatırımcıları caydırıcı bir etki yapmıştır. Maden hesabı (Metalkonto) ile vergi yasalarındaki boşluk bankalarca hemen kullanılmış ve altının fiziksel yer değiştirilmesine gerek kalmaksızın fiyat dalgalanmalarından yararlanma hakkı yatırımcılara sunulmuştur.

Sonuç

Öz olarak İsviçre bankacılığı çalışışı, ilkeleri, sunduğu hizmetler bakımından uluslararası düzeyde başarılı bir örnektir. Ülkenin coğrafi konumu, politik istikrarı, güçlü ekonomisi yanı sıra «bankacılık sırrı» olarak tanımlanan bankacılık işlemlerindeki gizlilik bu başarının hazırlayıcısıdır.

İsviçre'de bankalar finansal sistemin tek ve en güçlü oyuncusudurlar. Ülkede sermaye pazarı, altın-döviz ticareti, dışsatım finansmanı vb. konular hep «banka» demektir. Ulusca tutucu bir nitelik gösteren İsviçreli bankalarına ve bankacılara güvenmiş ve inanmışlardır. Bu güveni uluslararası düzeyde de yaşayan İsviçre bankacılığı üstün hizmet anlayışı ve düzeni ile örnek bankacılık niteliği kazanmıştır.

Türk bankacılığı dışa açılırken ve de ulusal sermaye pazarına çekidüzen vermeye çalışırken, İsviçre modeli üzerinde özenle durulması gerekli bir örnektir. Özellikle döviz-altın yönetimi ve dışsatım finansmanı alanlarında uluslararası düzeyde kendini kanıtlayan İsviçre bankalarının deneyim ve uygulamalarından yararlanılması yerinde olacaktır.

Silen, Selpak, Solo adlarıyla bilinen
ipek gibi yumuşacık, emici
kâğıt peçeteler, kâğıt mendiller,
kâğıt havlular, tuvalet kâğıtları,
temizlik kâğıtları, çocuk bezleri.
Orkidler.

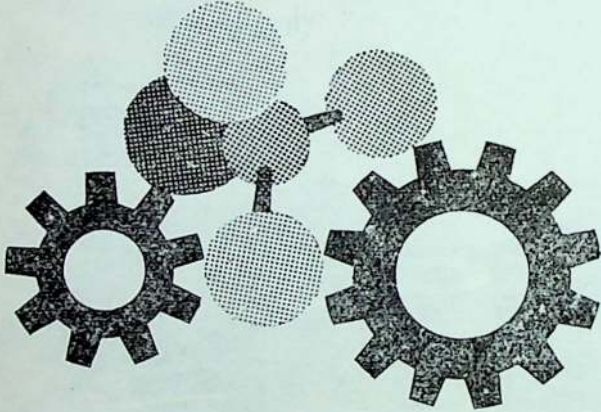
Temizliğiniz, sağlığınız için.
Her bütçeye uygun, çağdaş, kullanışlı,
zaman kazandıran...

İpek Kâğıt'tan.

İPEKKAĞIT
ipek kağıt sanayi ve ticaret a.ş.

**Kimya sanayi
yardımcı maddeleri
tüm endüstrinin
vazgeçilmez unsurlarıdır.**

.Türk-Henkel tüm üretimi ile
ihracat yapan tekstil, deri,
metal ve gıda gibi sanayi
kollarının kalite garantisidir.

Her tüten bacada bir Türk-Henkel mamulü...

AYIN EKONOMİK OLAYLARI

DR. YILDIRIM KILKIŞ

GENEL DURUM

RAMAZAN ayının özellikle gıda maddelerine getirdiği canlılık, piyasalara nispi bir hareket sağlamıştır. Bu canlılığın, artan fiyatlar karşısında devam etmesi, mevduat faiz oranlarının yüksekliği nedeniyle zor olmakla beraber, fiyat artışlarının yaratacağı talep enflasyonunun suni bir artışı da beklenmelidir.

Ekonominin temel mallar adı verilen grubuna giren malları üreten Kamu İktisadi Kuruluş ve Teşebbüsleri'nin, daha önce devletçe desteklenen zararlarını giderecek bir uygulamaya yöneltmeleri dolayısıyla, fiyat artışlarının kademe kademe bütün mal ve hizmetlere yaygınlaştığı muhakkaktır.

Daha önce devlet bütçesinden karşılanan bu zararların, artık bütçe gideri olmaktan çıkmasıyla tasarruf edilen fonlar, üretimi ve istihdamı giderecek şekilde kullanıldığı takdirde, uygulama doğrudur. Fakat bu fonlar, fiyat artışlarıyla eriyorsa ve yeni yatırımlara yöneltilmiyorsa, fiyat artışlarının devamı kaçınılmaz olacaktır.

Başbakan Turgut Özal'ın 19 Haziran 1984 günü ifade ettiği fiyat artış hızında 1984 Temmuz'undan itibaren azalma olacağı, yukarıda açıklanan durum karşısında pek mümkün görülmemektedir. Daha uzun vadede dahi gerçekleşmesini arzu ettiğimiz bu ifadenin, üretim artışını hızlandırmaya yönelik karar ve uygulamaların yeterince görülmemesi nedeniyle politik bir açıklamadan ileri gitmediğini kabul etmek gerekir.

İthalatta kur farkı uygulanmaması konusundaki 14 Haziran 1984 tarihinde Resmi Gazete'de yayınlanan Merkez Bankası Genelgesi (sayı 3); Yabancı Sermaye'yi davet eden ve cesaretlendiren ifadeler, hiç şüphesiz arz dengesini kısa bir sürede arttırmaya yeterli değildir.

Devlet Yapısında Reform

Hükümetin, 1984 Haziran ayı ortasında devlet yapısında yaptığı önemli bir reform, Milli Savunma Bakanlığı dışındaki bütün Bakanlıklarda, bürokrasiyi giderici bir yapı kurmak amacına yöneliktir.

Çeşitli devlet dairesinde kamu ile ilgili işlerini yürütmeye çalışanlar için bu reformun anlamı çok büyüktür. Bu nedenle, uygulamayı ve bu reforma uygun kadroların yetiştirilmesini beklemeye değer sanırız.

Hükümetin Beklenen Yeni Vergi Paketi

Devlet bütçesinin denkleştirilmesi ve yeni fonlar yaratabilmek amacıyla, hükümetin bir süredir hazırlık içinde olduğu, yeni vergi salma ve mevcut vergilerin oranlarının artırılması için tasarılar hazırladığı bilinmektedir.

Uzun yıllardan beri gündeme gelen Katma Değer Vergisi, bu defa tasarı olmaktan ileri geçecek görünümündedir. Vergi adaleti bakımından ileri bir sistem olan Katma Değer Vergisi'nin, uygulama sorunu ile birlikte, sonunda yine tüketiciye yüklenecek bir külfetler dizisini de getireceği şüphesizdir.

Beklenmekte olan diğer vergi değişikliklerinin; çeşitli resim ve harç tarife artışları ile Motorlu Kara Taşıtları Vergisi'ni, Spor-Toto Vergisi'ni ve lüks diye nitelenen mallarla ilgili ithal resimlerini kapsamına alacağı sanılmaktadır.

Ücretlilere Vergi İadesi Kapsamı Genişletildi

Gerek ücretli tüketiciyi memnun eden ve gerekse devletin mali kontrolleri için önemli imkânı hazırlayan ücretlilere vergi iadesi uygulaması, 4 Haziran 1984 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan Bakanlar Kurulu Kararı ile genişletilmiş; benzin ve su alım bedelleri ile konutların boya ve badana giderleri kapsam içine alınmıştır.

Türkiye'de ve bütün dünyada

Akbank Türkiye'de ve bütün dünyada hizmetinizdedir.

İhracat-İthalat işlemlerinizi, döviz-mevduat-

kredi hesaplarınız ve tüm bankacılık sorunlarınız için

Akbank'ın deneyiminden ve dış dünyadaki itibarından yararlanın.

Yurt içinde Akbank şubeleri, yurt dışında Akbank Temsilcilikleri ve

Akbank'ın bütün dünyadaki birinci sınıf muhabirleri ile

sürdürdüğü işbirliği, tüm bankacılık sorunlarınızı

kısa sürede çözüme ulaştırır.

Dış Temsilcilikler

NEWYORK FRANKFURT LONDRA

Essen, Batı Berlin, Münih, Hamburg, Stuttgart, Hannover

AKBANK
"Güveninizin eseri"

REPRO

İhracatla İlgili Uygulamalar

Başbakan Turgut Özal'ın, Türk işadamları ile birlikte, özellikle ticari ilişkilerimizi geliştirmek amacıyla, Libya ve Irak'ı ziyaret ettiğini daha önce bildirmiştik. Aslında bu ülkelerin dış ticaretleri devletleştirilmiştir. Libya ve Irak ile olan dış ekonomik ilişkilerimizin, 1980'li yılların başlarına nazaran cazibesini kaybettiği görülmektedir. Bilindiği gibi bu ülkelere, daha çok petrol ithalatına dayalı özel kredili ihracat (daha doğrusu özel kliringli ihracat) yapılıyordu. Devreye büyük ihracatçı firmalar girince, adı geçen ülkelerle iş yapan küçük ihracatçı firmaların çaba ve hevesleri azalmıştır. Sadece büyük firmaların teşviki, küçük ihracatçılar için yeterli olamamaktadır. Libya ve Irak'a olan ihracatımızın eski seviyesini bulması ve daha da artabilmesi için, küçük ihracatçı firmaların teşviki ile ilgili bazı önlemlerin alınması yararlı olacaktır.

İhracatla ilgili yeni uygulamalar şöyle özetlenebilir :

- Vergi iade oranlarının 15 Haziran 1984 tarihinde düşürülmesiyle ilgili kararın, 1 Eylül'e ertelendiği anlaşılmaktadır.
- 23 Mayıs 1984 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan 84/5 sayılı İhracatı Teşvik Tebliği ile, fiyat artışları dolayısıyla teşviki gereken maddelerle ilgili yeni düzenlemeler getirilmiş, buna karşılık bazı maddelerin vergi iade oranları, muhtemelen fiktif ihracatı önlemek için düşürülmüştür.

Buna göre, kuzu eti 8 sayılı listenin 1.1'ine aktarılmış ve 16 kg.'dan az kesim yapılmaması zorunlu kılınmıştır. «İrmik» ve «Yemeklik Rafine Tuz (Ambalajlı)» sıfır vergi iade listesine aktarılmıştır.

Öte yandan imalat sanayii alt kesiminde yer alan «Her tür komple fabrika ve tesisler» konumuna şu dipnotu eklenmiştir : «Bu fabrika veya tesislerin % 50'sinden fazlasının ihracının gerçekleştirilmesi halinde, tamamının gerçekleştirilmesi beklenmeden, pulsuz borç senedi alınarak Teşvik Uygulama Başkanlığı'nın izni ile, ihracatın gerçekleşen kısmına vergi iadesi uygulanabilir.»

Bu tebliğin 1, 2 ve 3. maddeleri 1/6/1984 tarihinde; 4 ve 5. maddeleri 15/6/1984 tarihinde; 6. maddesi ise tebliğin yayımı tarihinde yürürlüğe girmektedir.

- İhracatı tescile ve dolayısıyla taban fiyatına bağlandığı için yapılamıyan «un», 15 Haziran 1984 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan bir sirkülerle (84/11), tescil dışı tutularak ihraç fiyatı serbest bırakılmıştır.

Hannover Trust Bankası Şube Açıyor

31 Mayıs 1984 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan Bakanlar Kurulu Kararı ile, merkezi A.B.D.'nde New York'ta bulunan Manufacturer's Hannover Trust Bank'ın Türkiye'de İstanbul'da bir Şube açmasına ve başlangıç sermayesinin 6 milyon dolar olmasına müsaade edilmiştir.

İthalatı Fona Bağlanan Maddeler

24 Mayıs 1984 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan İthalat 84/18 Tebliği ile, fona tabi tutulan yeni maddeler ve fon miktarları şöyledir :

G.T.İ.P.	Madde İsmi	Fon'a Ödenecek Dolar (Karşılığı TL)
24.02.20	Sigara lar (Yalnız TEKEL için)	Gümrüklenmiş değeri ile satış fiyatı arasındaki farkın % 80'i
29.14.21.22	Asetik Asit	80 \$ / Ton
41.01.31	Koyun Derisi (yaş)	1 \$ / Adet
85.15	Yalnız hoparlörü cihazın içinde olan ses alma cihazı ile mücehhez alıcı komple radyo cihazları	70 \$ / Adet
85.21.11	Yalnız bitmiş siyah-beyaz televizyon resim tüpleri	10 \$ / Adet

Yeni Zamlar

Temel mallara yapılan zamlar devam etmektedir. Bu nedenle özel kesim tarafından üretilerek piyasaya arz olunan mal ve hizmetlere yapılan (çok zaman dayanaksız ve nispetimsiz) zamları burada ele almak imkânsızdır. Aşağıda, geçtiğimiz dönem içinde temel maddelere yapılan zamlar açıklanmaktadır.

İthalat, İhracat ve
tüm kambiyo işlemlerinizde
hızlı ve etkin servis.

**TÜRKİYE
EMLAK KREDİ
BANKASI**

"size avantaj sağlar"

• SEKA çeşitli kâğıt ve karton fiyatlarına 4 Haziran 1984'ten itibaren zam yapmıştır. Eski ve yeni fiyatlar şöyledir :

Cinsi	Eski Fiyat (TL/Ton)	Yeni Fiyat (TL/Ton)
60 gram 1. hamur kâğıt	306.000.—	321.300.—
80-140 gram 1. hamur kâğıt	291.000.—	305.500.—
Kıravft torba kâğıdı 70-90 gram	182.000.—	191.500.—
Kıravft liner 120-150 gram	173.000.—	181.600.—
3. hamur 60 gram	170.000.—	178.300.—
Okul kitabı kâğıdı 60 gram	137.600.—	144.200.—
Gazete kâğıdı 54 gram	167.500.—	175.500.—
Mihver boru kâğıdı	194.000.—	202.707.—
Büyümlü kıravft	286.000.—	297.400.—
Tek yüzlü kuşe kroma karton 211 gram	241.000.—	249.400.—
Hutbat kâğıt 25 gram	371.000.—	382.000.—

• Demir-Çelik İşletmeleri Kurumu da, % 5 oranında zam yaparak, yuvarlak demiri 99.750 – 105.000 TL/Ton, profil demiri 109.200 – 132.300 TL/Ton; köşebentleri 100.800 – 105.000 TL/Ton fiyatına satmaya başlamıştır. Ereğli Demir - Çelik Fabrikaları ise 8 Haziran 1984'ten itibaren mamullerine % 6 oranında zam uygulamaktadır.

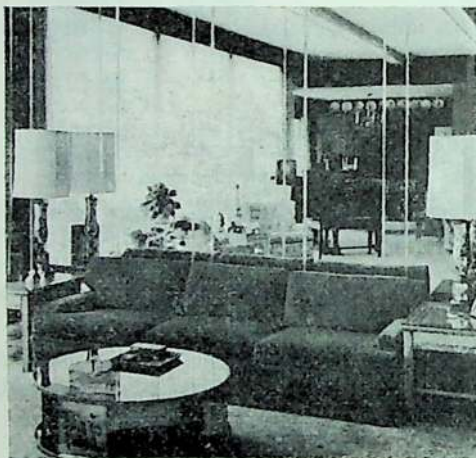
• 12 Haziran 1984 tarihli Resmi Gazete ile kok kömür cinslerine yapılan zamlar yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Buna göre yeni fiyatlar, fabrika veya vagon teslimi TL/Ton olarak şöyledir :

Cinsi	Satış Fiyatı
Demir-Çelik Kokları	43.000.—
Gazhane Kokları	32.650.—
Kok Tozları	17.200.—
Ceviz Koku	23.900.—

• En son 29 Nisan 1984'te zam gören akaryakıt fiyatları, 30 Mayıs 1984'te yeniden arttırılmıştır. Buna göre eski ve yeni fiyatlar, Ankara'da TL olarak şöyledir :

	Yeni Fiyat	Eski Fiyat
Süper Benzin (Litre)	166.—	158.40
Normal Benzin (Litre)	154.—	147.00
Gazyağı (Litre)	103.—	98.40
Motorin (Litre)	103.—	98.40
6 No. Fuel Oil (Litre)	69.—	66.20
12 kg. Tüpgaz (Adet)	1.510.—	1.440.00

Yaşamınızdan bir duvar kaldırın.

Her salon, her oda dört duvardı eskiden.
Şimdi Flotal kaldırıyor bir duvarı, yerine ışıltıyı, güzelliği,
mutluluğu koyuyor. Büyüyor salonlar, odalar, holler. Derinlik
kazanıyor göz alabildiğine. Birken iki oluyor vazo, birken iki
oluyor tablo, birken iki oluyor her eşya. Kristal ayna Flotal ile
yaşam yenileniyor, yaşam yenileniyor.

FLOTAL®
ETOLV
"KRİSTAL AYNA"

Cam Pazarlama A.Ş.
Büyükdere Caddesi, Beytem Han Kat: 4/8
Şişli, İstanbul Tel: 146 11 30

YENİ YAYINLAR

Doç. Dr.
HALUK A. KABAALIOĞLU

BANKALARIN BİLANÇOLARI VE DENETİM

BIEG, Dr. Hartmut; «Bankbilanzen und Bankenaufsicht», München 1983, xx + 478 sayfa, DM 162 (*).

Bankaların bilançolarının tartışıldığı ülkemizde «şeffaflık» kavramı üzerinde değişik yorumlar yapılmakta, bir yandan birer mali itibar müesseseleri olan bankaların da «ticari sınırları» olabileceği öne sürülürken, diğer yandan bankaların durumunun açık ve net bir şekilde anlaşılabilmesi için bilançolarının hazırlanmasında açıklık ve samimilik gerektiği belirtilmektedir. Öte yandan sermaye piyasası mevzuatı açısından da «kamuyu aydınlatma» kavramı, «şeffaflık» yaklaşımının bir başka şekilde belirtildiği bir terim olarak karşımıza çıkmaktadır.

Saarland Üniversitesi doçentlerinden Dr. Hartmut Bieg'in kaleme aldığı bu tez genel olarak bankaların bilançolarını ve banka denetiminde uygulanan esasları ayrıntılı bir şekilde

de incelemekte, son derece ilginç görüşlere ve yorumlara yer vermektedir. Köln Üniversitesi «Institut für Arbeits und Wirtschaftsrecht» yayınları dizisinden Verlag C. H. Beck tarafından yayınlanan kitap; çok iddialı bankaların ödeme güçlüğüne düştüğü ve Hazine'ye büyük yükler yüklediği ülkemizde sağlıklı bir banka denetimini gerçekleştirmek üzere çalışmalarını sürdüren kamu kesiminin, ilim çevrelerinin ve bankalarımızın ihmal etmemeleri gerekli son derece önemli bir eser niteliğini taşımaktadır.

Kredi kurumlarının toplumda işgal ettikleri önemli mevki ve işlevleri inceleyen Dr. Bieg, banka muhasebesi, bilançolama teknikleri, bankalara özgü kurulların nitelikleri üzerinde durmakta; geri dönmeyen krediler, vadelerin uzatılması gibi güncel sorunları gözden geçirmektedir. Güven müesseselerine yaklaşımda dikkate alınacak esaslara değinen yazar, finans sektöründe ortaya çıkabilecek bir krizin yaratacağı zincirleme etkilerin gözden uzak tutulmaması gerektiğini ifade etmekte, kredi kurumlarının hazırladıkları ticari bilançoların teorik ayrıntıları ile tartışmakta, ayrı bir bölümde bankaların denetiminde uygulanan yaklaşımları anlatmaktadır. Uygulanan sigorta sistemleri çeşitli bankacılık sektörleri açısından ayrıntı-

(*) İsteme Adresi: C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, Juristische Presse (V. Grabow) Wilhelmstrasse 9, 8000 München 40.

tılı bir şekilde incelendikten sonra Kreditwesengesetz 26 ncı paragrafının öngördüğü bilanço kuralları, anonim şirketler açısından getirilen hükümler (AktG s. 154 - 155) ve AET'nin dördüncü yönergesinde öngörülen esaslarla mukayeseli bir şekilde okuyucuya sunulmakta, ayrıntılı bilgi verilirken ilginç yorum ve gözlemlerde bulunulmaktadır.

Kitabın üçüncü bölümünde, mevduatların korunması açısından Federal Banka denetim makamlarının oynadıkları rol ve çeşitli açılardan bilgi akışı üzerinde durulmakta, dördüncü bölümde ise «leasing» gibi çeşitli uygulamaların bilanço açısından özellikleri verilmekte ve son gelişmeler değerlendirilmektedir. Döviz pozisyonlarının, son yıllarda döviz piyasalarındaki spekülatif hareketler nedeniyle bankaların kapanmasına yol açtığı hatırlanırsa, bilançolama ve bilgi akışında döviz pozisyonlarının önemi anlaşılacaktır. Dr. Bieg bu ve benzeri

birçok konuyu ilmi bir şekilde ve pozitif hukuk normları yönüyle inceledikten başka, getirdiği eleştirisel yaklaşımlarla «de lege feranda» öneriler ortaya koymuştur.

TÜRK DEMOKRASİSİ

DODD, Prof. C. H.; «The Crisis of Turkish Democracy», North Humberstide 1983, 136 sayfa, £ 9,50 (*).

Türkiye konulu yayınları ile tanınan «Eothen Press»in son yayınlarından biri Türk demokrasisinin geçirmiş olduğu son krizi incelemekte ve Hull Üniversitesi öğretim üyelerinden Profesör Dodd'un kaleme aldığı kitap, ülkemizin şartlarını bilmeyen yabancılar için olduğu kadar 12 Eylül 1980 harekâtının nedenlerini gözden geçiren bir yabancı gözlemcinin düşüncelerini öğrenmek isteyen Türk vatandaşları yönünden de son derece ilginç bir eser niteliğini taşımaktadır.

Yazar önce Türk demokrasisinin 1946 - 1980 arasında geçirmiş olduğu tecrübeleri özetlemekte ve bir ülkenin hayatı dikkate alınırca oldukça kısa sayılabilecek bir dönemde karşılaşılan sorunları ortaya koymaktadır. İkinci bölümde demokrasinin karşılaştığı sorunları ayrıntılı bir şekilde inceleyen Prof. Dodd, şiddet olayları üzerinde durmakta, siyasi partilerin kutuplaşmalarını, hemen bütün kurumların politize oluşunu, anarşinin kazandığı boyutları ortaya koymaktadır.

(*) The Eothen Press, 42 Northgate, Walkington-Beverly, North Humberstide, HU 17 8ST, İngiltere.

Türkiye'nin geçirmiş olduğu son üç dört yıllık tecrübenin nedenlerini bilmeyen yabancı gözlemcilerin eleştirilerde bulunmadan önce Dodd'un kitabını okumaları gerekmektedir. Bu tarafsız bilim adamı olayları objektif sayılabilecek bir yaklaşımla ve dengeli bir şekilde okuyucuya sunmaktadır. Bu tür yayınların olmaması veya yetersiz kalması, yabancı ülkelere aleyhimize faaliyet gösteren mihrakların gerçek dışı propagandalarına imkân sağlamaktadır. Örneğin Federal Almanya'da Türkiye'yi konu alan ve son 10 yıl içinde yayınlanan sözde «bilimsel» kitapların büyük bir çoğunluğunun tek yönlü propagandalarla dolu olduğunu belirtebiliriz. Alman aydınlarının kütüphanelerinde bu tür kitapları görünce kendileriyle konuşmalarımızın hangi yönde gelişeceğini tahmin etmek zor olmamakta ve ülkemizi bilmeyen, tanımayan bu kişiler, piyasada mevcut maksatlı yayınların etkisinde kalabilmektedirler.

İşte bu nedenlerle Profesör Dodd'un kitabını büyük bir memnuniyetle karşılamak gerekir. Gerçi kitabın bazı bölümlerinin daha doyurucu olması gerektiği ve bir iki çok küçük sayılabilecek maddi hatanın da gözden kaçtığı ifade edilebilirse de eser, Türk siyasi hayatı hakkında bilgi edinmek isteyen yabancılar için fevkalade yararlı olabilecek bir kaynak niteliğini taşımaktadır. Gerçekten de ele alınan olaylar ve gelişmeler tarihi perspektif içinde değerlendirilmekte ve bazı uygulamaların gerekçeleri açıklıkla ortaya konmaktadır. 1980 - 83 yönetimini anlatan bölüm, bu açıdan olumlu karşılanmak gerekir. Yeni anayasamıza ilişkin olarak yabancı ülkelere yaratılan olumsuz hava ve anayasa uzmanı bazı kişilere aktarılan tamamen yanlış ve hatalı

bilgiler sonucunda varılan sonuçlar, ülkemizin bilinmemesi ve kendisini tanıtamaması nedeniyle etkili olabilmektedir. Dodd'un kitabı bu yönden gerçekleri öğrenmek isteyen yabancılar yardımcı bir kaynaktır. Eserde yeni anayasa ayrıntılı bir şekilde incelenmekte, kitabın ekinde birçok maddenin tercümesi sunulmakta, ayrıca 1961 - 1977 tarihleri arasında yapılan seçimlerin sonuçları da sunulan tablolarla okuyucuya verilmektedir.

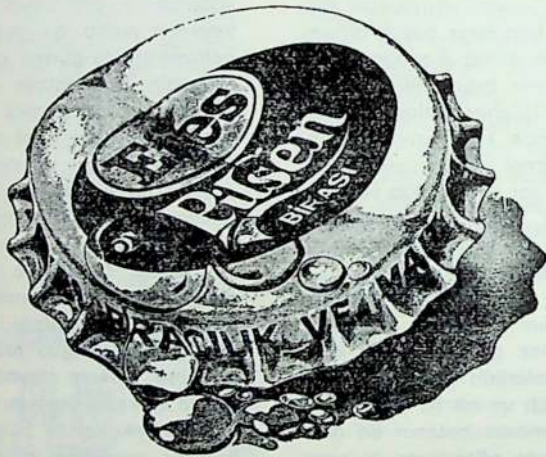
Dodd, 1979 yılında yayınladığı «Democracy and Development in Turkey»den sonra bu yeni kitapla son gelişmeleri de dünya kamuoyuna aktarmıştır. Temennimiz yazarın bu yayınlarına devam etmesi ve söz konusu kitabın yeni baskısında 1983 ve 1984 seçimlerini de değerlendirmesidir. Bu tür kitapların yayını ve dağıtımının daha geniş çapta yapılması temenni edilir. Gerçekten de adı geçen kitabı Londra'da birkaç büyük mağaza dışında bulmak mümkün olmadığı gibi, ülkemizde de sadece bir kitapçıda satıldığını müşahade ettik. Nedense Türkiye aleyhinde yalan dolan ve maksatlı yayınlar pek geniş dağıtım şebekeleri ile bütün Avrupa ülkelerine yayılırken, olumlu sayılabilecek kitaplar, bilimsel etüdler, kenarda köşede kaybolmaktadır.

◆ Bir ordunun savaş araç ve gereçleri alınabilir, ancak milli karakter ve ruh değeri kuşaktan kuşağa sürer gider.

Mareşal Fevzi Çakmak

◆ Adam adamın, sarraf altının kadrini bilir.

Türk Atasözü

**"BİRA"
BU KAPAĞIN
ALTINDADIR.**

1957'den beri

“ENKA”

Enka İnşaat, 25 yıllık yaşamında
gerçekleştirdiği dev eserler
ve ulaştığı yüksek teknoloji ile
bugün dünyanın en büyük inşaat şirketleri arasındadır.

Enka İnşaat, uluslararası alanda
Türk girişimciliğinin yüz akıdır.

ENKA

İnşaat ve Sanayi A.Ş.

Balmumcu - Beşiktaş, İstanbul - TURKEY
Tel.: 66 22 15 Telex: 26 490 enas tr 26 139 pima tr.

..Ve Yapı Kredi şehirlerarası elektronik iletişimi başlattı!

"Tele-İşlem"de Ankara-İstanbul Bir saniye!

Yapı Kredi bankalarda
zaman yitiren herkesi
bu yazıyı okumaya çağırıyor.

Çünkü bankadaki işiniz: ister şube içi, ister şubeler arası, isterseniz şehirlerarası olsun, Yapı Kredi'lerde "beklemek" tarihe karışıyor!

Türk Bankacılığında tam elektronik çağın öncüsü Yapı Kredi, şimdi Tele-İşlem'de şehirlerarası elektronik iletişimi de başlattı!

Ve bugün, İstanbul'da 11, Ankara'da 4 Yapı Kredi elektronik iletişimle birbirine bağlandı.

Şimdi, İstanbul'da: **Merkez, 4. Levent, Şişli,**

Rıhtım, Barbarosbulvarı, Parmakkapı, Kurtuluş,

Beşiktaş, Perşembebazan, Nişantaşı, Gümüşsuyu,

Ankara'da: **Kızılay, Ulus (Hacıbayram),**

Güvenevler, Hacettepe şubelerinden birinde

hesabınız varsa 15'i birden sizin şubeniz oldu. İster Ankara'da olun, ister İstanbul'da; işiniz, işleminiz ne olursa olsun, bu şubelerden birine girin, yeter. İşlemin gerektirdiği tüm bilgi; Ankara'dan İstanbul'a, İstanbul'dan Ankara'ya elektronik iletişimle saniyede ekrandan! Bekleme yok, telefon yok, imzalar yok. Getir-götür yok, vızne yok. Provizyon bir saniyelik Havale bir saniyelik Çek tahsil bir saniyelik Para çekmek bir saniyelik Tek muhatap, karşınızdaki Tele-İşlem Yetkilisi. Her şey onda bitiyor, orda bitiyor.

Şimdi, bir klasik işlemden yıllardır yitirdiğiniz zamanı düşünün, bir de Tele-İşlem'de yaşam boyu kazanacağınız zamanı... Ve seçin bankanızı!

Bugün 15. Mayıs ayında 19... Yıl sonunda 65 Yapı Kredi "Tele-İşlem"de elektronik iletişimdel

Yapı Kredi'li olmak büyük kazançtır.

YAPI KREDİ
"hizmette sınır yoktur"

